فهرست

شمیره	عنوان	مخ
۱	د تجوید د علم تاریخ ، او اهمیت	۴
۲	د تجوید د علم ثبوت	
۳	د تجوید د علم لغوي او صطلاحي معنیٰ ، موضوع ، غرض	۵
۴	د علم تجوید فضیلت ، فائده (ګټه) ، ارکان	
۵	د علم تجوید واضعین ، د علم تجوید مسمیٰ ، حکم	٦
٦	د ترتیل تفسیر	
۷	لحن	
۸	د لحن او د هغو د ډولو تعریفونه	۷
۹	د اعوذبالله ، او بسم الله ثبوت	
۱۰	د اعوذ بالله حکم ، د اعوذبالله او بسم الله ځایونه	
۱۱	د ۳ محلو لپاره ۴ حکمونه	
۱۲	د سورت توبه په سر کي بسم الله نه ویل ، او شروع	۸
۱۳	د مخارجو په بیان کي ، تعریف ، تعداد ، ډولونه ، او د حرف تعریف	
۱۴	د مخارجو وېش ، او اختلاف	
۱۵	اول ، دوهم ، دریم ، څلورم مخارج	
۱٦	پنځم ، او شپږم مخرجونه	۹
۱۷	د غابنو پېژندل ، او ژبه	
۱۸	اووم ، او اتم مخارج	
۱۹	نهم ، لسم ، او یوولسم مخارج	۱۰
۲۰	دوولسم ، دیارلسم ، او څوارلسم مخارج	
۲۱	پنځلسم ، شپاړلسم ، او اوولسم مخارج	
۲۲	د حرفو د مخارجو د ادا نقشه	
۲۳	د صفت تعریف ، ډولونه ، تعداد	۱۱
۲۴	په حرف کي د صفاتوشمېر ، په حرف کي د صفاتو معلومول	
۲۵	د صفاتو نقشه	۱۲
۲٦	همس	
۲۷	جهر	
۲۸	شدت	۱۳
۲۹	رخوت	
۳۰	توسط	
۳۱	استعلاء ، او د هغه مرتبې	
۳۲	استفال	
۳۳	اطباق	۱۴
۳۴	انفتاح	
۳۵	اذلاق	

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳٦	اصــمات	۱۴
۳۷	صَفِيـــــر	
۳۸	قـلـقـلــه	
۳۹	د قلقلې ډولونه او مرتبې	
۴۰	لـــيـــن	۱۵
۴۱	انـحِـراف	
۴۲	تـكـريـــر	
۴۳	تَـفَـشِّـي	۱٦
۴۴	استطالت	
۴۵	د صفت د معلومولو طريقه	
۴٦	صفـات د كيفيت پـه لحاظ	
۴۷	حروف د مرتبو په لحاظ	
۴۸	د ۲۹ حروفو د مخارجو او صفاتو اجراء	۱۷
۴۹	صفات عاريضه	۱۸
۵۰	تفخيم او ترقيق	
۵۱	شبه مستعليه	
۵۲	د نون ساكن او تنوين تعريف	
۵۳	په وقف كي د تنوين حكم	۱۹
۵۴	د ساكن نون او تنوين حكمونه	
۵۵	د ادغـام سبـبـونـــه	۲۰
۵٦	اظـــهـــار	۲۱
۵۷	د اظهار لامل او مرتبې	
۵۸	اقــــلاب	۲۲
۵۹	د اقلاب لامل	
٦۰	اخــفـــا ء	
٦۱	د اخفاء لامل او د تورو مرتبې	۲۳
٦۲	د ساكن نون او تنوين ځيني توپيرونه	
٦۳	ميم ساكن	۲۴
٦۴	د لام په قاعدو كښي	۲۵
٦۵	لام مطلق	
٦٦	حـــركـت	۲٦
٦۷	امـــالـــه	
٦۸	اشـــبـــاع	
٦۹	تسـهـيـل	۲۷
۷۰	د راء په قاعدو كښي	
۷۱	د راء لـومـړی حالت	
۷۲	د راء د نرم (تش) والي پاته ۴ صورتونه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۳	د راء دوهم حالت	۲۸
۷۴	دريمه ، اوڅلورمه نوعه (قسم)	
۷۵	د راء دريم حالت	۲۹
۷٦	د راء د دريم حالت دوهمه نوعه	
۷۷	د راء د ډکوالي راتلونکي ۴ ځايونه	
۷۸	د راء د ډکوالي وروسته ۳ ځايونه او مشدده راء	۳۰
۷۹	د کلمې تعريف ، اقسام	
۸۰	فعل ، حرف	
۸۱	د حرف قسمونه	
۸۲	د اسم او فعل ترمنځ توپير	۳۱
۸۳	شد لرونکي نون او ميم (نون مشدد ، ميم مشدد)	
۸۴	غنة	
۸۵	مدّ	۳۲
۸٦	د مد ډولونه	۳۳
۸۷	د اصلي مد ډولونه	
۸۸	مد صله	
۸۹	د هاء کناية دوهم ، دريم ، او څلورم حالت	۳۴
۹۰	د صلة مد ډولونه	۳۵
۹۱	فرعي مد	
۹۲	د فرعي مد اقسام	۳٦
۹۳	حروفِ مقطعات	
۹۴	وروستي مدونه (د مد لقبونه)	۳۸
۹۵	وقف	۳۹
۹٦	د وقف ډولونه	
۹۷	د وقف په حالتونو کي بدلون	۴۱
۹۸	د وقف علامې	
۹۹	د معانقې شمېر په قران الکريم کي	۴۳
۱۰۰	وصل	۴۴
۱۰۱	سکتة	
۱۰۲	اجتماع ساکنين	۴۵
۱۰۳	د همزې بيان	۴٦
۱۰۴	هاى ضمير	۴۸
۱۰۵	قطع	۴۹
۱۰٦	مشهور قرأتونه	۵۰
۱۰۷	په تلاوت کي د آواز ښايست	۵۴
۱۰۸	غوره لهجې	۵٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د تجوید د علم تاریخ ، او اهمیت)

تاریخ : لومړني کسان چي د تجوید قاعدې یې ترتیب کړې د تالیف په لومړی عصر کي د لغتو او قراءة امامان وه ، د ځینو په آند لومړی کس خلیل بن احمد فراهیدي وو چي نوموړی کار یې تر سره کړئ ، د ځینو په آند لومړی کس ابوالاسود الدولي وو ، چا بیا ویلي دي ابوعبید القاسم بن سلام هغه وخت نوموړي قاعدې ترتیب کړې چي اړتیا ورته پیداسوه ، کله چي اسلامي لښکري زیاتي بریاوي ترلاسه کړې د اسلام بیرغونه پر ډېرو سیمو ورپېدل د عربو ژبي د عجمو سره ګډي سوې ډېر عجم د اسلام په دین مشرف سوه د قرانکریم سره یې مینه وه ، ډېر عجم د قرانکریم په زده کړه بوخت سوه خو عجمي ژبه د عربي ژبي څخه ډېره بېله وه په پایله کي عجمو نه سوای کولای چي په سمه توګه د قرانکریم تلفظ وکړي ، د دې وېره پیدا سوه چي په قرانکریم کي به اختلاط ، اختلاف او تحریف رامنځته سي نو ځکه علماء دې ته اړسوه چي داسي قاعدې ترتیب کړي چي په مټ یې ټول قومونه وکړای سي چي د قرآنکریم صحیح تلفظ وکړي ، لوموړی کس یې چي په دې علم کي یوه قصیده منظومه کړه ابي مزاحم الخاقاني وو ، دغه کار یې د هجري سنې د دریمي پیړۍ په پای کي ترسره کړئ او دی په ۳۲۵ هـ سنه کي وفات سو.

دتجوید د علم اهمیت : د تجوید اهمیت د قرآن کریم داسي لوستل چي له غلطیو مخنیوی وسي یعني د تجوید د احکامو مراعاتول ، چي د تجوید د احکامو او د حروفو د تلفظ نه مراعاتولو ته لحن وایي چي وروسته به ذکر سي....

(د تجوید د علم ثبوت)

د تجوید علم په دغه څلورو مشهورو د لیلو سره ثابت سوی دی چي هغه دا دي ، لکه :- (آیات ، حدیث ، اجماع ، قیاس) .

۱: ایات: الله سبحانهٗ و تعالیٰ په سورة المزمل کي فرمایي : وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً المزمل۴ ژباړه : او قرآن ښه په کراره کراره لوله ، چي تفسر یې صاف ویل دي بیضاوي رحمة الله فرمایي :- اَیْ جَوِّدِالْقُرْآنَ تَجْوِیْدًا (کلام الله په تجوید سره ښائسته کړی) او څلورم راشد خلیفه حضرت علي رضي اللهُ عنهُ فرمایي : الترتیل هو تجوید الحروف و معرفة الوقوف ژباړه :- یعني ترتیل نوم دی ، معنیٰ د تجوید حروف او د وقفو د ځایو پیژندل دي ، چي انشاالله مخکي به راسي .

۲ حدیث: رسوالله ﷺ فرمایي:- * رُبَّ قَارِئٍ لِلْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ یَلْعَنُهُ * (یعني ډېر داسي کسان شتون لري کوم وخت چي دوی تلاوت د قرآن کوي ، نو قرآن پرې لعنت ویونکی وي) ، ملا علي قاري رحمةالله فرمایي :- چي په د غه حدیث کي ۳ ډوله کسان شامل دي ۱:- بې عمله ۲:- تحریف کوونکي ۳:- غلط ویوونکي .

۳ اجماع: ملاعلي رحمةالله فرمایي : هذَا الْعِلْمُ لَاخِلَافَ فِيْ اَنَّهُ فَرْضٌ کِفَایَةٌ وَالْعَمَلُ بِهِ فَرْضٌ عَیْنٌ عَلی صَاحِبِ کُلِّ قِـرَآءَةٍ وَرِوَایَةٍ وَلَوْکَانَتِ الْقِرَآءَةُسُنَّةً .

ژباړه : په دي کي د هیچا اختلاف او شخړه نسته چي د علم تجوید قاعدې فرض کفایي دي او د هغه موافق عمل کول په قرائت او روایت کي فرض عین دي ، که څه هم خپله تلاوت کول مسنون او مستحب دی ، فرض او واجب نه دئ.

۴ قیاس: په علم تجوید سره د تلاوت ښایست دوه چنده کیږی نو ځکه په قیاس سره هم ثابت سو علم التجوید .

یادونه: علم تجوید همدا ډول په (فقه ، اقوال علماء) سره هم ثابت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ اقوال دعلمآء: امام علامه شمس الدین(رح) پـه المقدمه الجذریه کښي فرمایي : وَالْاَخْذُبِالتَّجْوِیْدِحَتْمُ لَازِمُ , مَنْ لَمْ یُجَوِدِ الْقُرْاٰنَ اِثِمُ .
ژباړه : قرآن کریم د تجوید موافق ادا کول ډیــر ضروري ، او لازم دي او هغه څوک چـي قران کریم په تجوید سره و نـه وایـي هـغـه ګـنـاهـګاره دی .
فقه : فقهاء کرامو فرمایلي دي چي قران کریم په تجوید سره ویل واجب او ډېر ضروري دی ، ځکه په غلط ویلـو سره بعضي وخـت معنٰی داسي بـدلیږي چـي پـه هـغـه سره لمونځ فـاسـدیږي .

(د تجوید د علم لغوي او صطلاحي معنی ، موضوع ، غرض)

۱ : لغوي او اصطلاحي معنی:-تجوید په لغات کي (تَحْسِیْنُ شَیْئٍ بِالشَّیْئِ) یعني د یوه شي ښایسته کول په بل شي باندي ، چي یو شئ قرآن الکریم دی ، او بل شئ تجوید دی ، مطلب د قرآن الکریم ښایسته کول په تجوید سره .

او تجوید په اصطلاح کي: (هُوَعِلْمٌ یُبْحَثُ فِیْهِ عَنْ مَخَارِجِ الْحُوْرُفِ وَصِفَاتِهَا) یعني دا یو علم دی چي پـه ده کي بـحـث د حروفو د مخارجو او صفتونو کیږي ، یا په بل عبارت: حروفوته حق ، او مستحق ورکول ، د حق څخه مراد مخارج او صفات لازمة دي ، د مستحق څخه مراد صفات عارضیه دي .

۲ د علم تجوید موضوع: د علم تجوید موضوع پر حروف هجاء (الـفـاظ قـرآني) یـا د الف څـخـه تـر یـا پوري ده .

۳ د علم تجوید غرض (مقصد): (صَوْنُ الِّسَانِ عَنِ الْخَطَاءِ فِیْ تِلَاوَةِالْقُرْاٰنِ) یعني د ژبي ساتنه ده د تلاوت په وخت کي له خطاء څخه ، یا پـه بل عبارت : (تِلَاوَةُالْقُرْاٰنِ کَمَااُنْزِلَ وَتَحْسِیْنُ القِرَآءَةِ) یعني :- د قران الکریم داسي تلاوت کول لکه څنګه چي نازل سو ئ دی ، او آواز ښایسته جوړول .

(د علم تجوید فضیلت ، فائده (ګټه) ، ارکان)

۱ :- فضیلت: د تجوید علم افضل د علمو دی ځکه چي ارتباط یې له کلام الله سره دی نو د هر علم ارتباط چي د کلام الله سره وي هغه بهتر د علمو دی ځکه کلام الله (قران الکریم) تر ټولو کتابو افضل (بهتره) دی .
۲ :- فائده(ګټه): (سَعَادَةُالَّدارَیْن) یعني د دواړو جهانو نیکبختي ده ، او یا هم د الله عـزوجـل رضاء لاسته راوړل دي .
۳ ارکان: د علم تجوید عـمـده ۴ ارکـان دي ، لکه : ۱:- مخرجونه ، ۲:- صفتونه ، ۳:- ترکیبـي قـاعـدې یـا اجراء لکه:- (مــد ، ادغـام ، اخـفـاء ،اقلاب ، غـنـه ، او داسي نور...) ۴ ریاضة الـسان : یـعـنـي پـه خـپـلـه ژبـه کـوښـښ کـول تـر څـو حـروف صحـیـح ادا سـي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د علم تجوید واضعین ، د علم تجوید مسمی ، حکم)

۱: واضعین: د علم تجوید وا ضعین ۵ دي، لکه: خلیل بن احمد فراهیدي، عمروبن عثمان، محمد بن مستنیر، یحییٰ بن زیاد ، مبرد (رح).[1]

۲: د علم تجوید مسمی:- ځکه په علم تجوید سره مسمیٰ سوئ دی ، چي علي کرم الله وجهَهُ د ترتیل معنٰی په تـجـوید سـره ور کـړه .

۴ حکم:- علم تجوید فرض کفایي دی، او عمل وربانديِ کول فرض عین دی، یعني که چیري په کلي کي یو کس علم تجوید زده کړي د ټول کلي غاړي خلاصي دي ، لکه د جنازې لمونځ ، نو د همدې لپاره باید ضروري پـه کلي یوقاري موجود وي .

(د ترتیل تفسیر)

حضرت شاه عبدالعزیز (رح) د * ترتیل * په تفسیر کي فرمایي:- چـي ترتیل پـه لغات کـي واضح او صاف ویلـو تـه وایـي ، او په شریعت ، کي ترتیل د (۷) شیانو د رعایت کولو نوم دی ، چي هغه په داسي ډول دي ۱:- هر حرف پـه خـپـل مـخرج کي ادا کول ، ۲:- د وقف اوابتدا رعایت کول ، ۳:- درې سره حرکات صاف ادا کول لکه (زور ، زېر ، پېښ) ۴:- آواز په اندازه لوړول ، ۵:- آواز ښایسته جوړول ، ۶:- د تشدید او د مد رعایت کول ، ۷:- د عذاب پـر آیـاتونو اسـتـغفارویل ، او د ثـواب او ترغیب پر آیتونو د جنت غوښتنه او سوال کول .

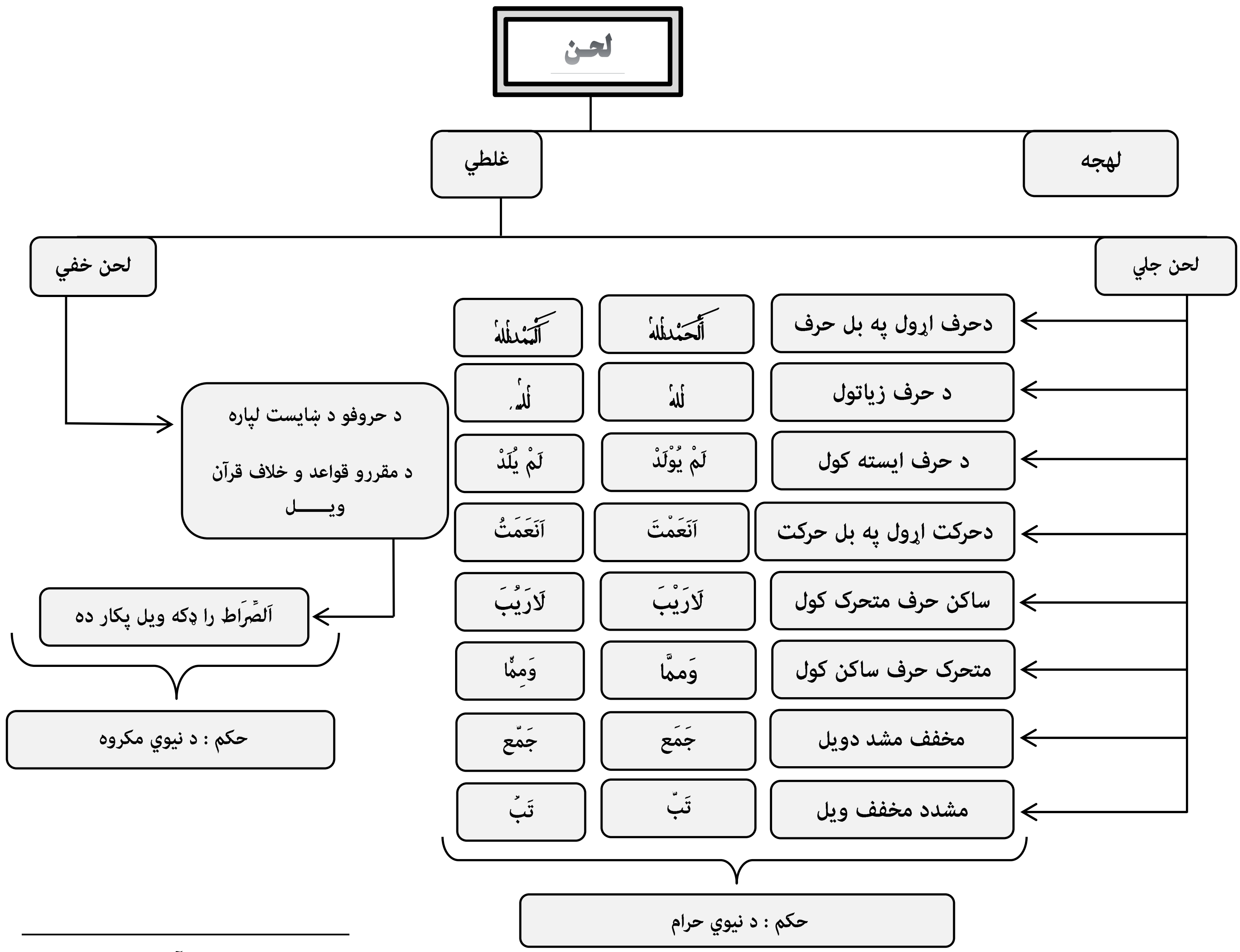

---

[1] من کتاب جمال القرآن [کامل] ص : ۱۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د لحن او د هغو د ډولو تعريفونه)

١:لحن:- لحن په لغات کي غلطی ته وايي ، په اصطلاح کي د تجويد خلاف قرآن ويل يا غلط ويل يا بې قاعدې ويلو ته لحن وايي.

٢:لحن جلي:- لحن جلي په لغات کي درنې ، ښکاره غلطی ته وايي په اصطلاح کي د يوه حرف پرځای بل حرف ويل دي .

٣:لحن خفي :-لحن خفي په لغات کي سپکي ، پټي غلطی ته وايي ، په اصطلاح کي د تجويد د قواعدو خلاف قرآن ويل دي.

يادونه:- لحن جلي ډېر ډولونه لري چي هغه مهم يې د تيري سوي صفحې په جدول کي ذکر سول .

(د اعوذبالله ، او بسم الله ثبوت)

د قرآن شريف د شروع کولو څخه مخکي د اعوذبالله او بسم الله ويل ضروري دي .

١:- تعوذه په آيات کريمه سره ثابته ده الله ﷻ فرمايي(فَاذا قرائت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم) النحل٩٨اية .

٢:- د بسم الله ثبوت : په دغه مشهور حديث سره راغلئ دی (كُلُّ اَمْرٍذِيْ بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللهِ فَهُوَ اَقْطَعُ وَاَجْزَمُ) .

يادونه:اغوذ بالله ته تعوذ ، او بسم الله ته تسمية ويل کيږي .

(د اعوذ بالله حکم ، د اعوذبالله او بسم الله ځايونه)

د اعوذ بالله په حکم کي د ٢ ډلو اختلاف دی ، اوله ډله وايي تعوذه د تلاوت په سر کي واجب ده ، او بله ډله وايي مستحب ده .

واجب والاوايي : اعوذ بالله خو په آيت سره ثابته سوه ، نو د لته د فاستعذ صغه راغلې ده نو دا خو د الله له طرفه - امردی او امر لپاره د واجبوالي دی دا د هغه چا دليل دی چي تعوذة واجب بولي .

مستحب ولابيا وايي: چي تلاوت د قران شريف خو مستحب دی او اعوذ بالله فرعه د قرآن شريف ده نو چي تلاوت مستحب سو اعوذ بالله خو بيا په طريق اولا مستحب ده ، نو موږ يې هم مستحب بولو .

ځايونه:د تعوذِ او تسمية لپاره ٣ محله دي ١:- **ابتدا تلاوت ابتدا سورت** ٢:- **ابتدا تلاوت در ميان سورت** ٣:- **ابتدا سورت در ميان تلاوت** .

(د ٣ محلو لپاره ۴ حکمونه)

د ٣ محلو لپاره ۴ حکمونه دي کوم چي مخکي تېرسوه ،١:- **وصل کل** ٢:- **فصل کل** ٣:- **فصل اول وصل ثاني** ۴:- **وصل اول فصل ثاني** .

و صل کل:- هغه ته وايي چي تعوذه ، تسمية ، او سورت په يوه ساه وويل سي ، او **فصل کل** د هغه برعکس هر يو جلاجلا وويل سي.

فصل اول وصل ثاني:- هغه ته ويل کيږي ، چي تعوذه ، جلا وويل سي تسمية او سورت په يوه ساه وويل سي .

او وصل اول فصل ثاني:- بيا هغه ته ويل کيږي ، چي تعوذ او تسمية په يوه ساه وويل سي او سورت په بله ساه وويل سي ، په اول محل کي څلور حکمونه جائز دي ، په دوهم محل کي ٣ حکمونه جائز دي چي هغه نا جائز يې (فصل اول وصل ثاني) دی ، په ٣ محل کي هم ٣ حکمونه جائز دي چي هغه ناجائز يې دا دی (وصل اول فصل ثاني)هغه چي نا جائز دي هغه ځکه چي اورېدونکي به دا فکر کوي چي بسم الله د دغه سورت حصه (برخه) ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د سورت توبه په سر کي بسم الله نه ویل ، او شروع)

۳ دلیله:- دي چي د سورة برأت په سر کي بسم الله نه ویل کیږي ، ۱:- کله چي عثمان (رض) قرآن جمع کوی نو بـسم الله یـې دلته نه ولیکل ۲:-بسم الله خو د رحمت لپاره ویل کیږي مګر پـه سورة توبة کي د عذاب بیان سوی دی نو ځکه بسم الله نه وایو ۳:- سورت توبة او سورة انفال چـي مخکي تر دغـه سـورت دی دوی دواړه پـه حـکـم کـي یـو دي ، د سـورت تـوبـة د شـروع کولو مخکي ۳:-حکمونه جائز دي ۱:-وقف ۲:-وصل ۳:-سکته ، بهتره یې وقف دی .

(د مخارجو په بیان کي ، تعریف ، تعداد ، ډولونه ، او د حرف تعریف)

۱:تعریف:-مخرج په لغات کي د راوتلو ځای ته ویل کیږي ، په اصطلاح کي د کومو ځایو څخه چي حروف اداکیږي هغه ځایو ته مخرج وایي **تعداد** د امام سیبویة (رح) پر مذهب مخارج ۱۶ دي ، د امام فراه(رح) پر مذهب۱۴دي ، او د امام خلیل(رح) پر مذهب مخارج ۱۷دي ، هغه بهتره او مشهور یې د امام خلیل مذهب دی ، ځکه هغه هر حرف ته خپل مخرج ورکړی دی .

مخرج پر ۲ ډوله دی ، **۱:- مخرج محقق ۲:- مخرج مقدر .**

۱مخرج محقق:- هغه مخرج ته ویل کیږي چي معلوم ځای و لري ، لکه شونډان ، ژبه ، حلق .

۲:- مخرج مقدر :- هغه مخرج ته ویل کیږی چي معلوم ځای و نه لري ، لکه جوف دهن ، او خیشوم .

۳ حرف:-په لغات کي طرف یا کنارې‌ته ویل کیږي، په اصطلاح کي دا یو آواز دی چي تکیه کوي پر مخرج محقق او یا مخرج مقدر.

(د مخارجو وېش ، او اختلاف)

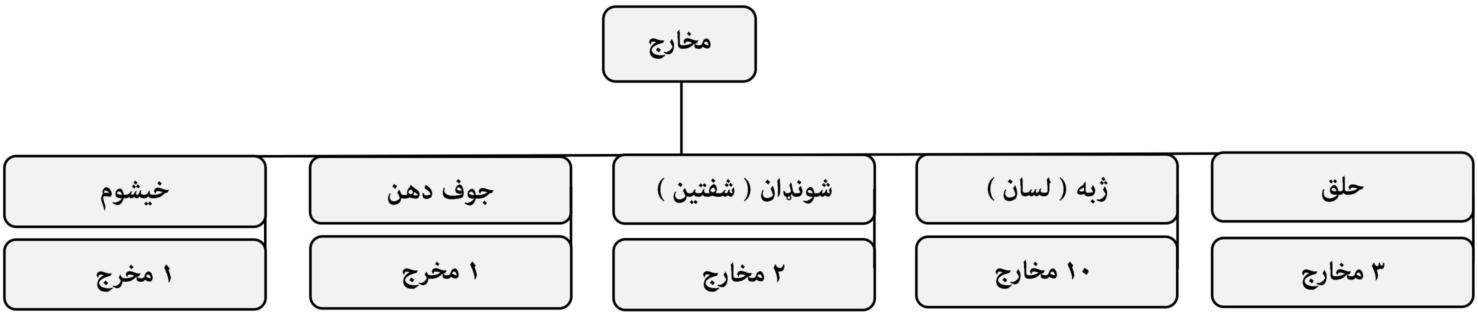

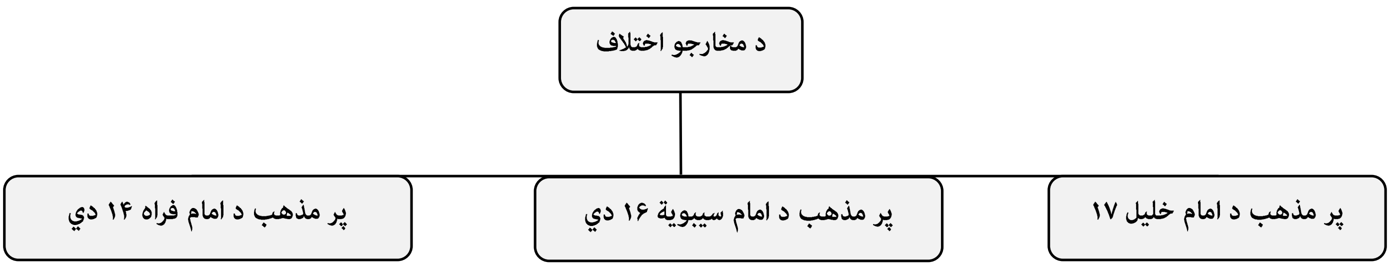

(اول ، دوهم ، دریم ، څلورم مخارج)

۱مخرج: دجوف دهن دی (دخولې دننه خالي ګاه) د دې څخه (الف ، واو، ی) ادا کیږي ، الف چي هرکله ساکن وي ماقبل یې زوروي لکه اَلصِّرَاطَ ،واو چي ساکن وی ماقبل یې پیښ وي لکه اَلْمَغْضَوْبِ ،یا چي ساکنه وی ماقبل یې زیر وي لکه (نَسْتَعِیْنُ).

۲مخرج : د اقصیٰ حلق دی کوم چي د ځیګر خـوا تـه دی دلته دا حـروف ادا کیږي (ء ، هـ) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳مخرج : د وسط حلق دی کوم چي د حلق ما بینځ دی دلـته دا حـروف ادا کیږي (ع ، ح) .

۴مخرج : د ادنیٰ حلق دی کوم چي د خولې خوا ته نژدې دی دلته دا حروف ادا کیږي (غ ، خ).

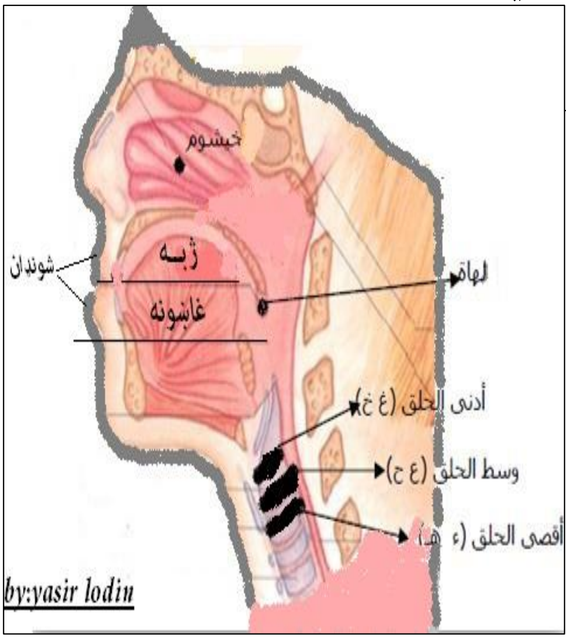

یادونه : نوموړو حروفو ته (ء ، هـ ، ع ، ح ، غ ، خ) ته حروفي حلقي وائي .

د حلق نقشه او په هغه کي د حروفو ادا کول

(پنځم ، او شپږم مخرجونه)

۵مخرج : د لهات دی (حلقی ژبی) ، هر کله چي د ژبي بیخ د مقابل پورته تالو سره ټکر وخوري دلـته دا حـرف ادا کیــږي (ق) .

۶مخرج : د قاف مخرج ته نژدې لږ کښته د خولې خوا ته دلته (ک) ادا کیږي .

او دې دواړو حروفو ته لهاتیه وایي ، لهات (حلقی ژبی) .

(د غاښو پېژندل ، او ژبه)

د یو عـاقـل انـسـان پـه خوله کي ۳۲ غاښونه موجود دي چي نـومـونـه یـې پـه داسـي ډول دي ، **ثنایا** ، **رباعیا** ، **ناب** ، **اضراس** ، **ضواحک** ، **طواحن** ، **نواجذ** (ناجذ) غاښونه ثـنایا ۴ غاښه دي ، رباعیات هم ۴ غاښـه دي ، انـیـاب هـم ۴ غـاښـه دي .

اضـراس ۲۰ غـاښه دي ، چي په هغه کي ضواحک ۴ غـاښه دي ، او طواحن په کښي ۱۲ دانې دي ، او ناجذ هم ۴ دي .

ژبه:-پر ۶ ځایه وېشل شوې ده، ۱:- د ژبي سر ۲:- د ژبي طرف ۳:- د ژبي حافه ۴:- د ژبي مابینځ ۵:- د ژبي شاه ۶:- د ژبي پای .

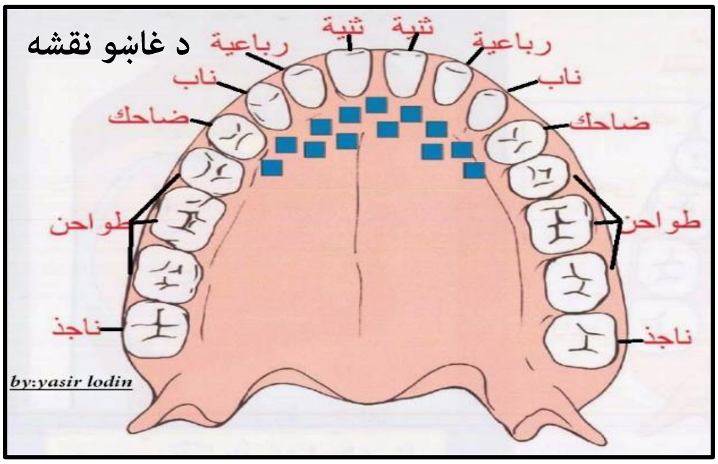

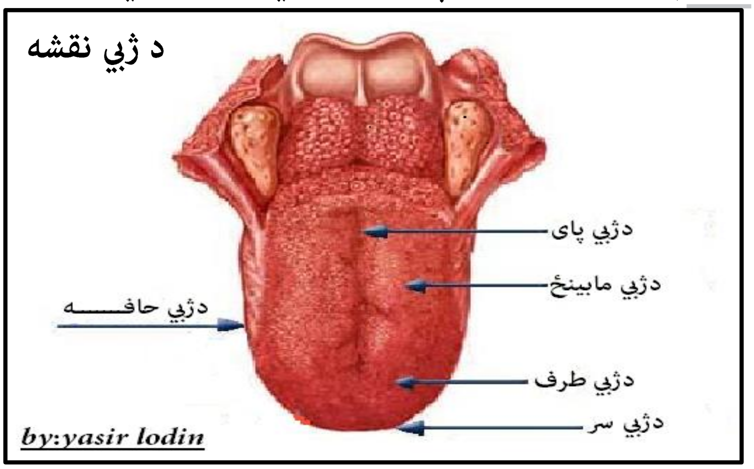

(اووم ، او اتم مخارج)

۷مخرج: د ج ، ش ، ی ، دی هر کله چي د ژبي مینځ مقابل تالو ته پورته سي دلته دا حروف اداکیږي ، هغه یا (ی)چي مده نه وي ، او دې حروفو ته حـروفي شـجـریـه وایـي ځـکـه د غـه حـروف د شجر الـسـان (وسط الـسـان) څخـه ادا کـیـږي .

۸مخرج: د (ض) دی ، هر کله چي د ژبي حافه د اضراس علیاء د غاښو د بیخو سره ولگیږی ، د لته د (ض) حرف ادا کـیـږي .

د را سته طرف څخه یې اداکول آسانه دی ، نوموړی حرف ځني خلگ په د یا ظ سره وایي چي دا ډول ویل یې نه دي صحیح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(نهم ، لسم ، او يوولسم مخارج)

۹مخرج: هر کله چي د ژبي طرف سره د يو څه حصې د حافې ، د ثنايا ، رباعيا ، ناب ، او ضواحکو د وريو سره مائل ټکر وخوري د لته د لام حرف ادا کيږي ، که راسته طرف وي که چپه .

۱۰مخرج : د ن (النون) دی دا هم له طرف السان څخه ادا کيږي ، مګر د لته ضواحک غا ښونه نه دي شامل .

۱۱مخرج : د را (الرا) دی نژدې د نون مخرج ته مګر دلته درژبي شا هم داخله ده ، دې ۳ حروفو ته طرفيه او ذلقية وايي .

(دوولسم ، ديارلسم ، او څوارلسم مخارج)

۱۲مخرج:هر کله چي د ژبي سر د ثناياعليا د غاښو د وريو د بيخو سره ټکر وخوري دلته (ط، د، ت) اداکيږي ، او دې حروفو ته نطعية وايي.

۱۳مخرج:هر کله چي دژبي سر د ثناياعليا د غاښو د سرو سره ټکرو خوري دلته(ظ، ذ، ث) ادا کيږي، دې حروفو ته لثوية وايي.

۱۴مخرج:د ژبي سر د ثنايا سفلیٰسرونه د يو څه نژدېوالي د ثناياعليا دلته(ص، ز، س)ادا کيږي دې حروفو ته حروفِي صفيرية وايي.

(پنځلسم ، شپاړلسم ، او اوولسم مخارج)

۱۵مخرج: هر کله چي د لاندي شونډي نس د ثنايا عليا د غاښو د سرو سره ټکر وخوري د لته (ف) ادا کيږي .

۱۶مخرج:د دواړو شونډو دی دلته (ب-م-و) ادا کيږي، (ب) د شونډانو د لندې حصېڅخه ادا کيږي،له دې سببه ورته بحري ويل کيږي.

(م)د شونډانو د وچي حصې څخه ادا کيږي ، له دې سببه ورته بري ويل کيږي ، او (واو) د شونډانو د ناتمام يو ځای کېدو څخه ادا کيږي ، دې درې حروفو ته شفوي حروف وايي ، يعني د شونډانو څخه ادا کيږي .

۱۷مخرج: د خيشوم (د پزي نرمۍ) دی د لته غنه ادا کيږي ، حروف يې نّ او مّ دي چي انشاالله مخکي به راسي .

(د حرفو د مخارجو د ادا نقشه)

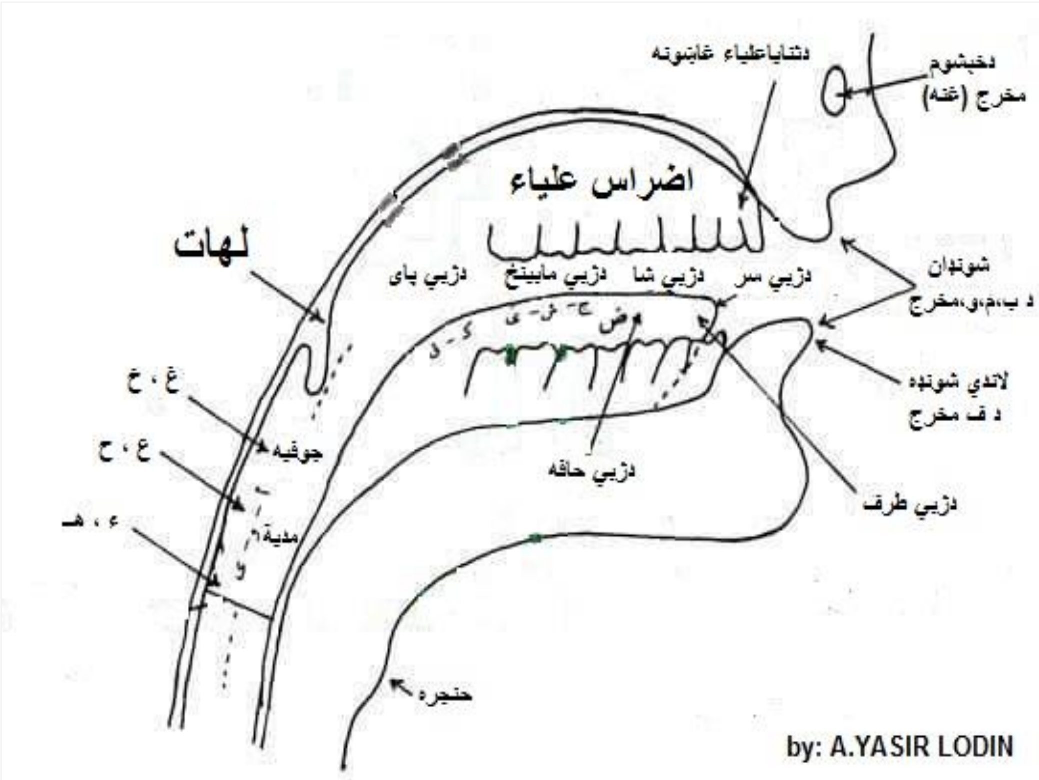

(c) ketabton.com: The Digital Library

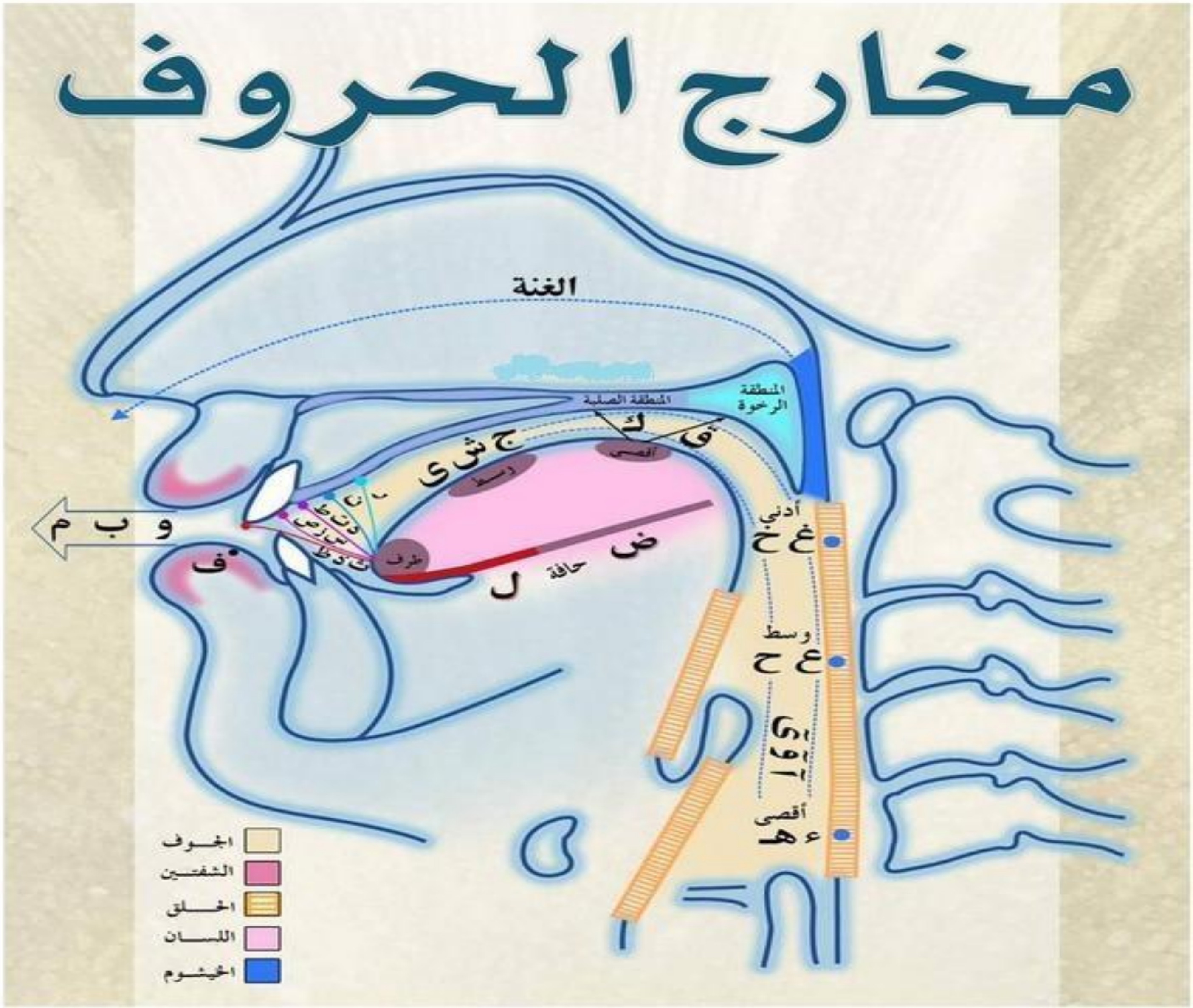

(د صفت تعريف ، ډولونه ، تعداد)

صفت: په لغات کي وايي (مَاقَامَ بَالشَّيْئِ) چي درېدل وکي پر يو بل شي ، پـه اصطلاح کـي صـفـت يو داسي کيفيت (ډول) دی چي کله حرف راوزي د مخرج څخـه نـو دا صـفـت ور وړانــدي کـــيږي .

صفات پر ۲ ډوله دی ، ۱:- **صفات ذاتية** ۲:- **صفات عارضيه** ، **۱ صفات ذاتيه**: هـغـه صفتونه دي چـي د حرف څخه يـې ايـسته کړې ، د حرف ذات به ختم سي لکه:- ظ په ز ويل ، **۲ صفات عاريضه** :- هغه صفات دي چي حروفو ته ښايست ور په برخه کوي .

صفات لازمه ۱۷ دي ، ۱۰ ضد لرونکي ، او ۷ بې ضده (غيرمتضاده) ، تضاد بالمقابل دی ، لـکـه هـمـس ضد يې جهر دی .

(په حرف کي د صفاتو شمېر ، په حرف کي د صفاتو معلومول)

په يو حرف کي د ۵ صفاتو څخه کم نه راځي او د ۷ صفاتو څخه زيات نه راځي .
د صفاتو د معلومولو طريقه دا ده چي د صفت مجموعې ته وګورو ، که چيري په هغه مجموعه کي هغه حرف موجود نه وو . پـه ضـد کـي يـې ګـورو انشاالله هلته به موجود وي ، لـکه د (ز) حرف پـه همس کي نسته مګر په جهر کي بيا مـوجود ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د صفاتو نقشه)

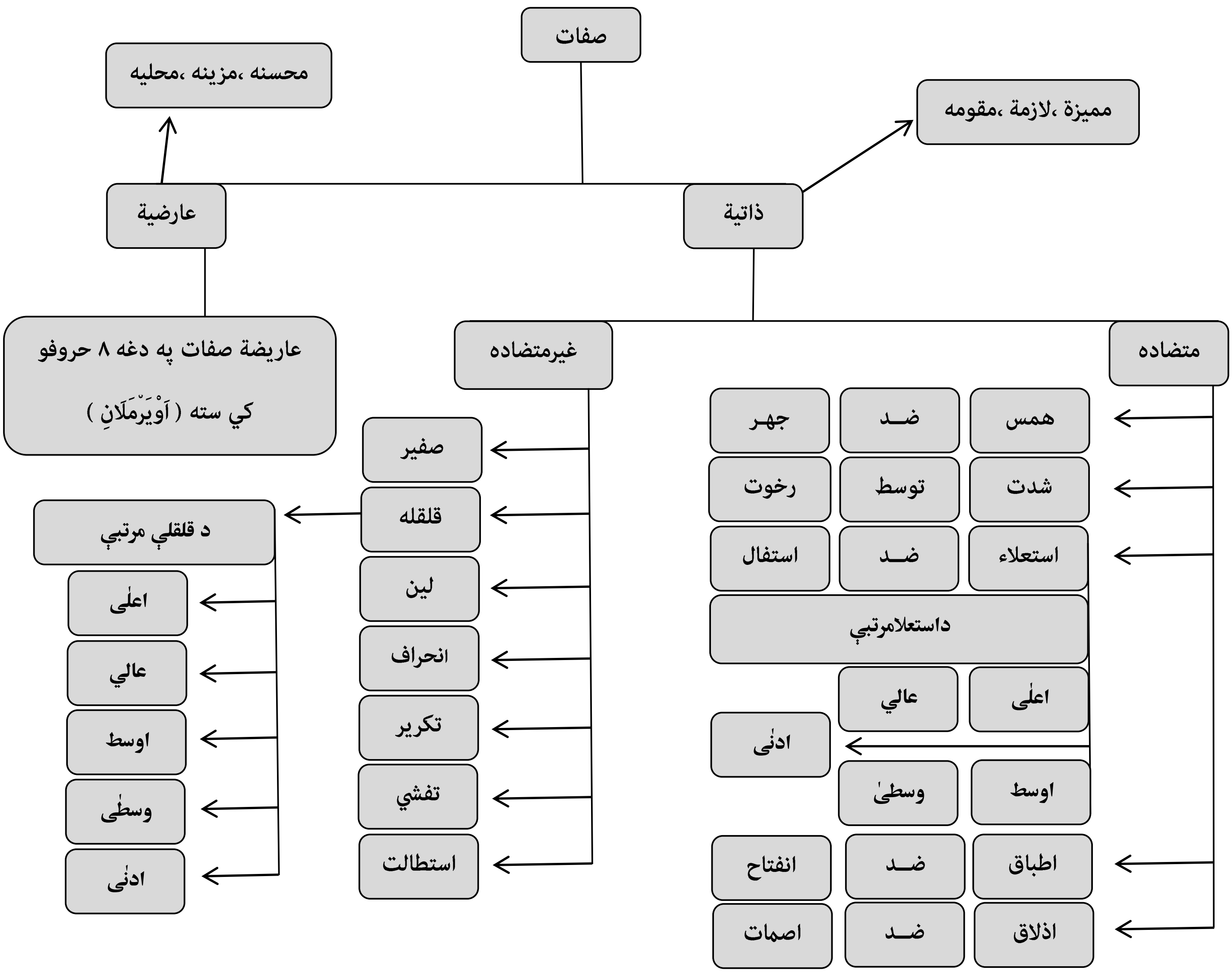

(هـمـــس)

همس:- په لغات كي كراروالي تـه وايي ، په اصطلاح په كومو حروفو كي چي دا صفت پيداسي هغو ته مهموسه حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت كي آواز په خپل مخرج كي په داسي كمزورئ سره و دريږي ، چي ساه جاري وي ،او په آواز كي يوقسم كښتوالى (نرموالى) وي ، دا صفت صرف په (١٠) حروفو كي دى ، مجموعه يې (فَحَثَّهُ شَخْصٌ سَكَتَ) ده . د دې مجـــموعـــې مـــعنٰى ده(هـغـه ښوك غوره كړئ ، چي چو پتيا يې غوره كړې وي) .

(جـهـر)

جهر:- په لغات كي لوړوالي ته وايي ، په اصطلاح كي په كومو حروفو كي چي داصفت پيداسي هغو ته مجهوره حروف وايي.

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت كي آواز په خپل مخرج كي په داسي قوت سره و دريږي، چي ساه جاري كېدل بند سي او په آواز كـي يـو قـسـم ، لوړوالـى وي ، د مـهـمـوسـؤ شـخـه مـاسـېوا نـور ټـول مـجــهوره دي ، (جهر ، دهمس ، ضد دى) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(شـــدت)

شدت: په لغات کي سختوالي ته وايي ، پـه اصطلاح کي پـه کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته شديده حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي قوت سره و دريږي، چي آواز بندسي ، او په آواز کي يو قسم سختي وي ، دا صفت صرف په ٨ حروفو کي دی ، چي مجموعه يې دا ده (اَجِدُکَ قَطْبَتَ) .

(رخـــوت)

رخوت:- په لغات کي نرموالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو تـه رخـوة حـروف وايـي .

مطلب:- د دې حـروفـو د ادا پـه وخت کي آواز په خپل مخرج کي په داسي کمزورئ سره و دريږي ، چي آواز جاري وي ، او په آواز کي يو قسم نرمي وي، د شديده او متوسطه حروفو څخه ماسېوا نور ټول حروف رخوة دي(شدت، او رخوت سره ضد دي).

(توســـط)

توسط:- په لغات کي مابينځ ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته متوسطه حروف وايي.

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي آواز نه پوره بندوي ، او نه پوره جاري وي ، دا صرف په ٥ حروفو کي سته(لِنْ عُمَرُ).

او توسط صفت نه شمېرل کيږي ، ځکه پـه ده کي يو څه شدت ، او يو څه رخوت دی، د مجموعې معنٰی ده(نرم سه اې عمره).

يادونه :- توسط د شدت ، او رخـوت تر مينځ مـا بينځي حالت دی ، که چيري يو صفت يې و شمېرو نو صفات بـيا ١٨ کـيـږي .

(استعـــلاء ، او د هغه مرتبې)

استعلاء: په لغات کي لوړوالي ته وايي،په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پيداسي هغو حروفو ته حروفِ مستعلية وايي.

مطلب : د دې حروفو د ادا په وخت کي همېشـه د ژبي پای لوړ تالو ته پورته کيږي ، د لـوړېدو په سبب دغـه حـروف ډک ويـل کيږي ، دا حروف صرف ٧ دي ، چي مجموعه يې (خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ) ده معنٰی يې داده (ځان بيداره که قبر ځائ د تنګی دی) .

د استعلاء پنځه مرتبې دي :-

١- استعلاء اعلیٰ : که چيري د استعلاء تـــوری مفتـــوح وي او وروستـــه يې الف راغلئ وي ، لکه (قَالَ ، غَاسِقٍ) .

٢- استعلاء عالي : که چيري د استـــعـــلاء تـوری مفتـــوح وي او وروستـه يـې الـف نـه وي راغلئ ، لکه (خَلَـــقَ) .

٣- استعلاء اوســــط (مـنـځنی) : کـــه چيــــري د اسـتـعــلاء تـــوری مضـمـوم وي ، لـكـــه (يَدْخُلُونَ) .

٤- استعلاء وسطیٰ : که چيـري د استعلاء توري ساکن وي او ماقبل يې فتحه يا ضمه ولـري ، لکـه (اَطْعَمَهُمْ ، اُقْسِمُ) .

٥- استعلاءادنٰی: که چيري د استعلاء توری مکسوروي ياپه خپله ساکن وي او ماقبل يې مکسوروي، لکه (صِرَاطَ،اِطْعم) .

(استـفـال)

استفال:- په لغات کي کښتوالي ته وايي په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پيداسي هغو حروفو ته حروفِ مستفلة وايي.

مطلب :- د دې حروفـو د ادا پـــه وخـت کـښـي د ژبي پـای لـوړ تـالـوتـه نـه پـورتـه کـيـږي ، لـه همدې سببه دغـه حروف باريک ويـل کـيـږي ، د حروفِ مستعلية څخه ماسېوا نور ټول حروفي مستفلة دي ، او دواړه صفتونه يو لـه بل سـره ضـد دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اطبـاق)

اطباق:- په لغات کي چسپېدلو ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو حروفو ته مطبقة وايي .

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي د ژبي مابينځ لوړ تالوته پورته کيږي ، داحروف ۴دي (ص ، ض ، ط ، ظ) .

(انفتــاح)

انفتاح:- په لغات کي خلاصوالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي داصفت پيداسي هغو حروفو ته منفتحة وايي .

مطلب:- د دې حروفو د ادا په وخت کي دژبي مابينځ لوړ تالو ته نه پورته کيږي ، د مطبقة څخه ماسېوا نور ټول حروف منفتحة دي.

(اذلاق)

اذلاق:- په لغات کي طرف ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي ، هغو حروفو ته حروفِ مذلقة وايي .

مطلب:- دا حروف د ژبي او شونډانو له طرف څخه ډېر ژر او په اسانۍ سره ادا کيږي ، چي مجموعه يې ده ، (فَرِّمَنْ لُبِ) .

(اصـمات)

اصمات:- په لغات کي سختئ ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته مصمته وايي .

مطلب:- دا حروف د خپل مخرج څخه ډېر په سختئ سره ادا کيږي ،ژر او په اسانۍ سره نه اداکيږي ، د مذلقة څخه ماسېوا نور ټول حروفي مصمته دي ، او دوئ دواړه سره ضد دي .

يادونه:- نوموړي ۱۰ صفتونه يو له بل سره متضاده وه ، راتلونکي صفتونه ، غير متضاده دي .

(صَفِيــر)

صفير: په لغات کي شپېلکي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته صفيريه وايي .

مطلب: د دې حروفو د ادا په وخت کي يوتيز آواز د شپيلکي په شان راوزي ، داسي حروف ۳ دي (ص ، ز ، س) .

(قلقلـــه)

قلقله:- په لغات کي(شوربدنه ، خوځښت) ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته لقلقه وايي .

مطلب: د دې حروفو د ادا په وخت کي ، د سکون په حالت کي په مخرج کي حرکت پيدا کيږي ، داسي حروف ۵ دي ، (قُطْبُ جَدِ).

(د قلقلې ډولونه او مرتبې)

د قلقلې ۲ (ډولونه)دي :

۱ قلقله کبرای (لويه قلقله) : که چيري د قلقلې توری د کلمې په آخر کي راسي او وقف ور باندي وسي ، لکه (حَسَدْ ، اَحَدْ) .

حرف ق:(**وعلى** كل ضامر يأتين من كل فج عميق) **حرف** ط:(**والله** من ورائهم محيط) حرف ب:(**فصب** عليهم ربك سوط عذاب)

حرف ج: (**والسماء ذات البروج**) حرف د:(قتل **أصحاب الأخدود**)

۲قلقله صُغرا (کوچنی قلقله) :- که چيري د قلقې توری ساکن وي د کلمې په مينځ کي راسي او وقف ور باندي ونه سي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـو صُغـرا قـلـقـلـه پرکيږي . لـکــه :- (يَطْمَعُوْنَ ، خَلَقْنا) .

حرف ق:-(إقْترب للناس حسابهم) حرف ط:-(والذين آمنوا وتطْمئن قلوبهم لذكر الله) .

حرف ب:-(وإذ يرفع إبْراهيم القواعد من البيت) .

حرف ج:-(لو شئت لاتخذت عليه أجْرا) حرف د:- (قل إن ادْري أقريب ما توعدون أم يجْعل له ربي أمدا) .

او قـلـقـلـه ۵ مرتبــې لري :-

۱- قلقله اعلیٰ (ډېره لوړه قلقله) : که چیري د قلقلې توری مشدد وي د کلمې په اٰخر کي راسي او وقف هـم وربـانـدي وسي .

نـو اعـلـیٰ قلقله پرکيږي . لـکـه : (وَتَبّ ، بِالحَقّ ، اَلْحَجّ ، اَلْحَقّ) .

۲- قلقله عالي (لوړه قلقله) : که چیري د قلقې توری مشدد وي د کلمې پـه اٰخر کي راسي مگر وصل ور باندي وسي ، نو د لته قلقله عالي کيږي ، لکه (بِالْحَقِ وَتَوَاصَوْ ، وَّتَبَّ مَآاَغْنٰى) .

۳- قلقله وسطیٰ (میانه قلقله) : که چیري د قلقلې تـوری ساکن وي د کـلمې پـه اٰخـر کـي راسـي او وقـف ور بـانـدي وسي .

نـو وسطیٰ قـلقله پـر کـيږی ، لکه (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ) .

۴- قلقله اوسط : دا هغه قلقله ده چي د قلقلې توری سـاکن او د کلمې پـــه منځ کــي وي ، لکه (لَقَدْخَلَقْنَا) .

۵- قلقله ادنیٰ : هغه قلقله ده چي د وصل په حالت کښي د قلقلې توری متحرك (خوځنده) وي ،لکه (قُلْ).

(لیـــن)

لـيـن:- پـه لـغـات کـي نرمي ته وايي ، پـه اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هـغـو تـه لـيـنـيـة وايـي .

مطلب :-د دې حروفود ادا په وخت کي حرف په خپل مخرج کي په نرمئ سره اداکيږي ، داسي حروف ۲ دي(واو لین، یاء لین).

(اِنحِرَاف)

اِنحِرَاف:- پـه لغات کي کـوږوالي ته وايي ، په اصطلاح کي پـه کـومـو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته منحرفه وايي .

داسي حروف ۲ دي (ل ، ر) .

مطلب:-د دې حروفو د ادا په وخت کي په لام کي د ژبي د طرف خواته، او په را کي د ژبي د شاه خوا ته مېلان(کوږوالئ)کيږي.

(تکریـر)

تكرير:- په لغات کي تکرار ته وايي ، په اصطلاح کي پـه کـومـو حـروفـو کي چـي دا صفت پـيـداسي هغو تــه تکـريـريـة وايي .

مطلب:- دا صفت يوازي په (را) کي دی ، د (را) د ادا کېدو په وخت کي په ژبه کي لړزه (رپېدل) وي ، په داسي ډول چـي را تـکـرار نـه سي ، يعني مشابهت د تکرار وي او حقيقت د تـکـرار (عـيـن تـکـرار)نــه وي ، (عـيـن تکرار خولحن جلي دی ، او د لـحـن جـلـي ځـخـه ځـان سـاتـل پـکـار دي) .

ستاسو وروراحمدیاسیر ددعأ په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تفشـي)

تفشي:- په لغات کي شيندل ، پاشل ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو تـه متـفشي وايي .

مطلب:- دا صفت يوازي په شين (ش)کي دی ، او د شـين د ادا کـېـدو پـه وخـت کـي آواز دنـنـه پـه خـوله کي پاشل کـيـږي .

(استطالـت)

استطالت: په لغات کي اوږدوالي ته وايي ، په اصطلاح کي په کومو حروفو کي چي دا صفت پيداسي هغو ته مستطيلة وايي .

مطلب:- دا صفت يوازي په ضاد (ض)کي دی ، د ادا په وخت کي د ژبي د حافې د اول څخه تر آخره پـوري آواز جــاري وي .

نو د مخرج د اوږدوالي په سبب آواز هم اوږ ديږي . يادونه: صفات ذاتية يعني (۱۷)صفات مکمل خلاص سوه .

(د صفت د معلومولو طريقه)

که غواړی چي په يوحرف کي يوصفت معلوم کړئ ، نو د هغه صفت د حروفو مجموعې ته وګوره ، کـه چيري هغه حـرف پـه کښـي کـي ؤ خـوښـه تـر ښـه ، او کـه نـه ؤ ، نـو پـه ضد کـي يـې هتماً سـتــه انشاالله .

(صفات د کيفيت په لحاظ)

۱- قوي صفات: قوي صفات (۱۰) دي ، چي له (جهر ، شدت ، استعلاء ، اطباق ، قلقله ، صفير ، انحراف ، تکرير ، تفشي ، او- استطالت) څخه عبارت دي .

۲- ضعيف صفات:- ضعيف صفات (۵) دي ، چي له (همس ، رخوت ، استفال ، انفتاح ، او لين) څخه عـبارت دي .

۳- متوسط صفات:- مـتـوسط صفـــات (۳) دي ، چــي لــه (تـوسط ، اذلاق ، او اصمـــات) څـخـه عـبـارت دي .

(حروف د مرتبو په لحاظ)

۱-اقواحروف:هغه حروف دي چي ټول صفات د قوت په کښي کي وي ، که يو صفت د ضعف په کښي وي هغه مشکل نه لري.

اقواحروف :- ۴ دي ، ۱-ض ۲-ط ۳-ظ ۴-ق .

۲-قوي حروف:- هغه حروف دي چـي ډېـر صفات د قـوت پـه کښي کي وي ، او لـږ صفات د ضـعـف وي .

قوي حروف :- ۶ دي ، ۱-ج، ۲-د، ۳-ص ۴-ع ۵-غ ۶-ء .

۳-متوسط حروف:- هغه حروف دي چي نيم صفتونه د قوت ، او نيم صفتونه د ضعف په کښي کي وي .

متوسط حروف :- ۴ دي ، ۱-ب ۲-ر ۳-ز ۴-ل ، مجموعه يې (بر لز) ده .

۴-ضعيف حروف:- هغه حروف دي چي ډېر صفتونه د ضعف ، او لـږ صـفـتـونـه د قوت په کښي کي وي .

ضعيف حروف:- ۱۲ دي ، ۱-الف ۲-ت ۳- خ ۴-ذ ۵-س ۶-ش ۷-ک ۸-م ۹-ن ۱۰-و ۱۱-ی .

۵-اضعف حروف:- هـغـه حروف دي چـي ټـول صفـتـونـه د ضـعـف پـــه کـښـي کـــي وي .

اضعف حروف:- ۳ دي ، ۱-هـ ۲-ف ۳-ح ۴- ث مجموعـه يـې (فحثه) ده .

يادونه:- صـفـات لازمــه پـای تـه ورسـېـده ، راتـلـونکئ بـحـث پـر صفاتـو عاريضه بـانـدي دی انشاالله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د ۲۹ حروفو د مخارجو او صفاتو اجراء)

شمیره	حروف	مخـــــارج	نومونه	تعداد	صفات لازمـــــه متضاده					صفات لازمه غیر متضاده	مرتبه
۱	ا	د جوف دهن څخه ادا کیږي .	مـــده	۵	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۲	ب	د شونډانو دلندې حصې څخه ادا کیږي .	بحري	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اذلاق	قـلـقـلـه	متوسط
۳	ت	د ژبې د سر او ثنایا علیا د بیخ څخه ادا کیږي .	نطعیه	۵	همس	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۴	ث	د ژبې دسر او ثنایا علیا د کنارو څخه ادا کیږي .	لثویه	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۵	ج	د ژبې له مینځ څخه ادا کیږي .	شجریه	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	قـلـقـلـه	قوي
۶	ح	د وسط حلق څخه ادا کیږي .	حلقي	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	اضعف
۷	خ	د ادنی حلق څخه ادا کیږی .	حلقي	۵	همس	رخوت	استعلاء	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۸	د	د ژبې دسر او د ثنایا علیا د بیخ څخه ادا کیږي .	نطعیه	۶	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	قـلـقـلـه	قوي
۹	ذ	د ژبې د سراو ثنایا علیا د کنارو څخه ادا کیږي .	لثویه	۵	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۱۰	ر	دژبې طرف دثنایا، رباعی ،ناب دوریوسره ولګیږي.	طرفیه	۷	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	انحراف ، تکریر	متوسط
۱۱	ز	د ژبې د سر او ثنایا سفلی د څو کو څخه اداکیږي.	صفیریه	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	صفیر	متوسط
۱۲	س	د ژبې د سر او ثنایا سفلی د څوکو څخه ادا کیږي.	صفیریه	۶	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	صفیر	ضعیف
۱۳	ش	د ژبې د مینځ څخه ادا کیږي .	شجریه	۶	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	تفشي	ضعیف
۱۴	ص	د ژبې د سر او ثنای اسفلی د څوکو څخه اداکیږي.	صفیریه	۶	همس	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	صفیر	قوي
۱۵	ض	د ژبې بغل چې د لوړي زامي د غاښو سره و	حافیه	۶	جهر	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	استطالت	اقوا
۱۶	ط	د ژبې د سر او ثنایا علیا دبیخ څخه ادا کیږي .	نطعیه	۶	جهر	شدت	استعلاء	اطباق	اصمات	قـلـقـلـه	اقوا
۱۷	ظ	د ژبې د سر او ثنایا علیا دکناروڅخه ادا کیږي .	لثویه	۵	جهر	رخوت	استعلاء	اطباق	اصمات	.	اقوا
۱۸	ع	د وسط حلق څخه ادا کیږي .	حلقي	۵	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اصمات	.	قوي
۱۹	غ	د ادنی حلق حخه ادا کیږي .	حلقي	۵	جهر	رخوت	استعلاء	انفتاح	اصمات	.	قوي
۲۰	ف	د ثنایاعلیا دڅوکو او لاندی شونډې دنس څخه	شفوی	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اذلاق	.	اضعف
۲۱	ق	د ژبې بیخ چې هر کله د لوړتالو سره و لګیږی .	لهاتیه	۶	جهر	شدت	استعلاء	انفتاح	اصمات	قـلـقـلـه	اقوا
۲۲	ک	د قاف د مخرج څخه لږ د خولې وخواته ادا کیږي	لهاتیه	۵	همس	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	ضعیف
۲۳	ل	د ژبې طرف د ثنایا ، رباعي، ناب،او ضواحکو دوریوسره چې ولګیږي.	طرفیه	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	انحراف	متوسط
۲۴	م	د شونډانو د وچې حصې څخه ادا کیږي .	بری	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	غنه	ضعیف
۲۵	ن	د ژبې طرف د ثنایا ، رباعي ، ناب د وریوسره چې	طرفیه	۶	جهر	توسط	استفال	انفتاح	اذلاق	غنه	ضعیف
۲۶	و	د دواړو شونډانو د پوره ګول والي څخه ادا کیږي.	شفوی	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	لین	ضعیف
۲۷	ه	د اقصی حلق څخه ادا کیږي .	حلقي	۵	همس	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	.	اضعف
۲۸	ء	د اقصی حلق څخه ادا کیږي .	حلقي	۵	جهر	شدت	استفال	انفتاح	اصمات	.	قوي
۲۹	ي	د ژبې د مینځ څخه ادا کیږي.	شجریه	۶	جهر	رخوت	استفال	انفتاح	اصمات	لین	ضعیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(صفات عاريضه)

صفات عاريضه: هغه صفات دي چي ځني وخت په حرف کي موجود وي ، او ځني وخت په حرف کي موجود نه وي .

صفات عاريضه:- په ۸ حوروفو کي شامل دي ، چي مجموعه يې (لَرْمَن أوي) ده ، او د اجمال له مخي په ۱۳ډوله دي.

تفخيم	ترقيق	حرکت	سکون	مدفرعي	صلـه	ادغام
اقلاب	اخفاء	غنه زماني	تسهيل	ابدال	حـــــذف	

د صفات عاريضه او صفات لازمه په مابينځ کي ۳ مشهور فرقونه سته :-

۱فرق: دصفـات لازمـه غلطي پـه لـحـن جـلي کـي داخلـه ده ، او د صفات عاريـضـه غلطـي پـه لحـن خـفي کـي داخله ده .

۲فرق: د صفات لازمه پيداکيدل پر يوسبب د اسبابو باندي موقوفه نه وي ، او د صفات عـاريضه پيداکيدل پر يوه نه يوه سبب بـانـدي مـوقـوفـه وي .

۳فرق: صفات لازمه په ټولو حروفو کي پيداکيږي ، او صفات عاريضه په ځينو حروفو کي وي او په ځينو حـروفـو کـي نـه وي .

(تفخيم او ترقيق)

د تفخيم معنٰی ډک ويل ، او ترقيق معنٰی تش (باريک) ويل دي ، تفخيم پر ۲ ډوله دی ، ۱:-قسم تفخيم مستقيل او اصلي دی ، لکه تفخيم د حروفٖي مستعليه ؤ او ، ۲:- قسم تفخيم غير مستقيل او عاريضي دی ، لکه د را او د لفظ د الله ، اول قسم تفخيم پر حرکت باندي موقوفه نه دی، او دوهم قسم تفخيم پر حرکاتو باندي موقوفه دی، لکه راچي زور يا پيښ ولري ډکه ويل کيږي .

(شبه مستعليه)

شبه مستعليه حروف عبارت دي له(لام ، را ، الف) څخه ، سره له دې چي دغه حروف مستعليه حروف نـه دي خـو پـه بعضي حالاتو کي دا حروف ډک لوستل کيږي، د مستعليه حروفو او دغه درې حروفو تر منځ فرق دادی ، چي حروفٖي مستعليه همېشه ډک لوستل کيږي ، که مضموم ، مفتوح ، مکسور ، ساکن په هر حال کي دغه حروف ډک لوستل کيږي ، او شبه مستعليه حروف کله ډک ، او کله تش ويل کيږي ، نو دغه ۳ حروف دمستعليه حروفو سره مشابه دي .

(د نون ساکن او تنوين تعريف)

وړغـنـدی لـرونـکـی (ساکن) نـون او تـنـوين:-

دساکن نون تعريف:- هغه نون ته وايي چي حرکت يعني زور ، زېر او پېښ ونه لري د اسم ، فعل ، او حرف په طرف او منځ کي راځي لکه :- (إِنَّآ أَنذَرۡنَـٰكُمۡ ، وَمَآ أُنزِلَ مِن قَبۡلِكَ) .

وړغندی لرونکئ نون د اصلي کلمې جز هم راځي لکه (اَنْعَمَ) او زائد هم راځي لکه (فَانْفَلَقَ) چي اصل يې يوازي (فلق) دی د (فعل) پر وزن باندي .

دتنوين تعريف: هغه ساکن نون ته وايي چي يواځي د اسم په آخر کي په تلفظ کښي راځي مګر د وقف په حالت کي ړمنځه ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوپه لیک کښې تنوین په دغه علامو (ـً ـٍ ـٌ) سره پېژندل کیږي ، لکه : (خَلَقْتَ طِينًا ، وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) .

(په وقف کې د تنوین حکم)

په وقف کې د تنوین حکم : تنوین د وقف پر مهال درې حالتونه لري :-

لومړی داچې : تنوین په دوو زورو وي په نوموړي حالت کې تنوین په الف سره بدلیږي .

دوهم داچې : د پېښ یا د زېر تنوین د وقف په حال کې راسي نوموړي تنوینونه حذفیږي .

دریم داچې : تنوین پر مد وره ګردئ تا راسي د وقف په حال کې په هاء سره بدلـیـږي .

(د ساکن نون او تنوین حکمونه)

د ساکن نون او تنوین لاندیني څلور حکمونه دي :

۱- ادغام **۲- اظهار** **۳- اقلاب** **۴- اخفاء**

۱- ادغام :ادغام په لغت کښې پټولو ته وایي او په اصطلاح کښې د یوه توري پټول دي په بل توري کښې چې اول ساکن او دوهم متحرك وي چې د دواړو څخه یو شد لرونکئ توری جوړیږي اول توري ته یې مدغم او دوهم توري ته یې مدغم فیهِ ویل کیږي . د ادغام توري :- د ادغام توري شپږ دي چې د (يَرْ مَلُوْ ن) په لفظ کښې جمع سوي دي ، تر ساکن نون یا تنوین وروسته چې د (يَرْ مَلُوْ ن) له تورو څخه یو راسي هلته ادغام کیږي لکه : (مَن يُؤْمِنُ ، مِن وَاقٍ ، هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ) .

د ادغام ډولونه

ادغام پر دوه ډوله دئ چې د لاندنیو ډولونو څخه عبارت دي:-

۱.ادغام دغنې سره **۲.ادغام بېله غنې**

ادغام سره دغنې :که چیري تر ساکن نون یاتنوین وروسته د (يَرْ مَلُوْن) له تورو څخه پاته څلور توري (ي ، م ، ن ، و) راسي چې ورته (يَمْنُوْ) وایي هلته ادغام مع الغنه کیږي چې دې ادغام ته ناقص ادغام هم ویل کیږي .

یادونه :- د غنې تریف ، او اقسام به انشاالله مخکي راسي .

د هغه ادغام مثالونه چي بېله غنې وي		
د ادغام حرف	د نون مثال	د تنوین مثال
الياء	(وَمَن يُطِعِ)	(وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ)
النون	(لَن نَّدْخُلَهَآ أَبَدًا)	(أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ)
الميم	(مِن مَّآءٍ دَافِقٍ)	(صُحُفًا مُّطَهَّرَةً)
الواو	(مِن وَالٍ)	(وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېله غنې ادغام: که چیري تر ساکن نون یا تنوین وروسته د (یَرْ مَلُوْن) له تورو څخه (لام یا راء) راغلې وي چې ورته (لر) وایې هلته ادغام بلا غنه کیږي دې ادغام ته تام ادغام هم ویل کیږي .

د هغه ادغام مثالونه چې د غنې سره نه وي		
د ادغام حرف	د نون مثال	د تنوین مثال
اللام	(أَن لَّن تَقُولَ)	(مَالاً لُّبَدًا)
الراء	(مِن رَّسُولٍ)	(عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ)

(د ادغام سببونه)

د ادغام سببونه : ادغام په عمومي توګه درې سببونه لري چې د لاندې سببونو څخه عبارت دي :

۱- ادغام مثلین **۲- ادغام متجانسین** **۳- ادغام متقاربین**.

۱- ادغام مثلین : هغه ادغام ته ویل کیږي چې دوه هم ډوله حروف یو په بل کې مدغم سي : لکه (اذْهَب بِّكِتَٰبِى) .

۲-ادغام متجانسین: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د یوه مخرج حروف یو په بل کې مدغم سي (اذ ظَّلَمو) .

۳-ادغام متقاربین : هغه ادغام ته ویل کیږي چې په مخرج او صفت دواړو کې سره نژدې وي لکه(من فوقکم) .

د دا خلولو په اعتبار سره ادغام پر دوه قسمه دی:- **۱-ادغام صغیر ۲-ادغام کبیر**.

۱-ادغام صغیر : هغه ادغام ته ویل کیږي چې ساکن حرف په متحرک حرف کې داخل سي ، لکه (اِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ) .

۲-ادغام کبیر : هغه ادغام ته ویل کیږي چې مدغم اومدغم فیه دواړه حروف متحرک وي ، لکه (أ تُحٰجّونّى) .

د اداکېدو او جوړښت (کیفیت) په اعتبار سره ادغام پر دوه قسمه دی:- ۱-ادغام تام ۲-ادغام ناقص .

۱-ادغام تام: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د مدغم حرف هیڅ یو صفت باقي پاته نسي ، لکه (مِنْ لَّدُنْهُ ، مِنْ رَّبِّهِمْ) .

۲-ادغام ناقص: هغه ادغام ته ویل کیږي چې د مدغم حرف یو صفت باقي پاته سي ، لکه (مِنْ وَّالٍ) .

د ادغام ګټه : د ادغام ګټه سپکوالی دئ ځکه چې د دوو حرفونو څخه په یوه مشدد حرف باندې تلفظ کیږي .

یادونه:په قرآن عظیم الشان کښي اووه ځایونه داسي راغلي دي چې تر نون ساکن وروسته د(یَرْ مَلُوْن)توری راغلئ دی مګر ادغام ندی پرسوئ هغه اووه ځایه له (صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ ، بُنْيَٰنٌ، ٱلدُّنْيَا ، يسٓ ۝ وَٱلْقُرْءَانِ ٱلْحَكِيمِ ، نٓ وَٱلْقَلَمِ ، كَلَّا بَلْ رَانَ) څخه عبارت دي.

په لومړیو څلورو کلمو کښي چې له (صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ ، بُنْيَٰنٌ، ٱلدُّنْيَا) څخه عبارت دي ځکه ادغام ونسو که ادغام وسي بیا التباس د مضاعف سره راځي یعني تر ادغام وروسته نه معلومیږي چې دوې(یاء) ګاني یا دوه (واو) د اصلي کلمې څخه دي او که په قاعده د یرملون ادغام سوی دئ، یا په بل عبارت که چیري نون ساکن او د (یَرْ مَلُوْنْ) توري په یوه کلمه کښي راسي هلته نو ادغام نه کیږي بلکه اظهار واجب دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په پنځمه او شپږم مه کلمه کښي چي له (يسٓ ۚ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ، نٓ ۚ وَٱلۡقَلَمِ) څخه عبارت دي ځکه ادغام ونسو چي دا مقطعات توري دي په پريکوڼ سره ويل کيږي او د حروفو مقطعات تر ادغام وروسته پريکوڼ له منځه ځي په داسي حال کښي چي ادغام يو ځايوالي ته اړتيا لري چي قاعده د (يَرْ مَلُوْن) يې غواړي نو ځکه ادغام نه کوو ، او په آخره يعني په اومه کلمه کښي چي د (كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ) څخه عبارت ده ځکه ادغام ونه سو چي دلته سکته کيږي دسکتې له سببه يوځای والي پاته نه سو .

(اظـــهـــار)

۲-اظهار : اظهار په لغت کښي ښکاره کولو ته وايي او په اصطلاح کښي د دوو تورو جلاکول دي په داسي ډول سره چي هر توری بېل او ښکاره و لوستل سي .

د اظهار توري :- شپږ دي نوموړو تورو ته حلقية توري هم وايي چي د (همزة ، هاء ، حاء ، خاء ، عين ، غين) څخه عبارت دي .

تر ساکن نون يا تنوين وروسته چي د حروف حلقيوو څخه يو حرف راسي هلته اظهار کيږي پوره مثالونه يې په لاندي جدول کي مطالعه کړئ :

د اظهار مثالونه			
د اظهار توري	**نون په يوه کلمه کي وي**	**نون په دوو کلمو کي وي**	**د تنوين مثالونه**
الهمزة	(وَيَنْئَوْنَ)	(مَنْ اَعْطي)	(كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ)
الهاء	(وَهُمْ يَنْهَوْنَ)	(مَنْ هَاجَرَ)	(جُرُفٍ هَارٍ)
العين	(وَالانْعَام)	(مِنْ عَلَق)	(وَٰسِعٌ عَلِيمٌ)
الحاء	(يَنْحِتُوْنَ)	(مَنْ حَادَ الله)	(عَزِيزٌ حَكِيمٌ)
الغين	(فَسَيُنْغَضُوْنَ)	(مِنْ غِسْلين)	(قَوْلاً غَيْرَ)
الخاء	(وَالْمُنْخَنِقَةُ)	(مِنْ خشي)	(لَطِيفٌ خَبِيرٌ)

(د اظهار لامل او مرتبې)

د اظهار لامل :- څرنګه چي نون او تنوين د ژبي د طرف څخه ادا کيږي او د حلق توري د حلق څخه ادا کيږي چي تر منځ يې نه تقارب اونه تجانس سته چي له امله يې ادغام رامنځته سي په پايله کي بله لاره نسته پرته له دې چي اظهار وکړي.

د اظهار مرتبې: اظهار لاندینۍ درې مرتبې لري :

۱.عالي **۲.متوسط** **۳.ادنى**

عالي اظهـار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته همزة او هاء راغلې وي .

متوسط اظهار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته عين او حاء راغلې وي .

ادنی اظهـار: هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته غين او خاء راغلې وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اقــــلاب)

۳-اقلاب:-اقلاب په لغت کښي اړولو ته وايي او په اصطلاح کښي د ساکن نون يا تنوين بدلول دي په ساکن ميم سره چي غنه هم پر وسي البته اقلاب هغه وخت کيږي چي تر ساکن نون او تنوين وروسته (باء) راغـلـې وي پاته دي نه وي چي د اقلاب توری يوازي همدغه بـأ ده او بل توری نه لري ، مثال يې په لاندي جدول کي مطالعه کړئ :

د اقلاب مثالونه			
د اقلاب توری	ميم په يوه کلمه کي وي	ميم په دوو کلمو کي وي	د تنوين مثال
الباء	(انۢبئوني)	(واما منۢبخل)	(سَمِيْعٌ بَصِيْر)

(د اقلاب لامـل)

داقلاب لامل :- ځرنګه چي تر نون او تنوين وروسته باء راسي نو ادغام خو شونی نه دئ ځکه سببونه يې شتون نه لـري او اخـفـاء هم ستونزمنه ده ځکه مخرجونه يې سره ليري دي نو غوره وګڼل سوه چي نون او تنوين په مـيـم واوړي تر څـو اخـفـاء تـه لاره هواره سي او په اسانۍ سره ترسره سي ځکه ميم د باء سره په مخرج کي يو دئ او پـه څلور صفتونو کي هـم سـره شـريـک دي يعني په جهر ، استفال ، انفتاح او اذلاق کي ميم او بـاء سره شريک دي همدا ډول ميم د نون سره په شپږو صـفـتـونـو کـي سره شـريـک دي يـعـنـي پـه جـهـر ، غـنـه ، تـوسط ، اسـتـفـال ، انـفـتـاح ، اذلاق سـره شـريـک دي .

(اخـــفـــاء)

۴-اخفاء:- اخفاء په لغت کښي پټولو ته ، په اصطلاح کښي د اظهار او ادغام تر منځ په نون ساکن يا تنوين سره تلفظ کولو ته وايي.

داخـــفـــاء تـوري :- د اخـفـــاء تــوري پــنـځــلــس دي (ص ؛ ض ؛ ذ ؛ ث ؛ ک ؛ ج ؛ ش ؛ س ؛ ق ؛ د ؛ ط ؛ ز ؛ ف ؛ ت ؛ ظ) .

که چيري تر ساکن نون يا تنوين وروسته د حلقي ، يرملون او اقلاب توري نه وه راغلي يعني د هجاء د تـورو د پـاتـه تـورو څخه يو توری راغلی هلته اخفاء مع الغنه کيږي .

په هـر صـورت د اخفاء مع الغنه حقيقت دا دئ چي د نون او ميم آوازو نه بېله تشديده داسی راووزي چي د خپل مخرج څخه صاف نه راوزي بلکې يو څه نيم ډوله ښکاره سي لکه:- پوره مثالونه يې په جدول کي مطالعه کړئ :

د ساکن نون او تنوين د اخفاء مثالونه				
ګڼه	د اخفاء توري	نون په يوه کلمة کي وي	نون په ددوو کلمو کي وي	د تنوين مثالونه
۱	الصاد	﴿ ينصركم ﴾	﴿ مـن صلصال ﴾	﴿ ريـحاً صرصرا ﴾
۲	الذال	﴿ منـذر ﴾	﴿ مـن ذ الـذي ﴾	﴿ سـراعاً ذالك ﴾
۳	الثاء	﴿ منثورا ﴾	﴿ فاما من ثقلت ﴾	﴿ مطاع ثم امين ﴾
۴	الكاف	﴿ينكثون﴾	﴿ فـمن كـان ﴾	﴿ كـراماً كاتبين ﴾
۵	الجيم	﴿انجينكم﴾	﴿ ان جـاءكـم ﴾	﴿ فصبر جميـل ﴾
۶	الشين	﴿ انـشره ﴾	﴿ ان شـآء الله ﴾	﴿ رسولاً شاهدا ﴾
۷	القاف	﴿ينقلبون﴾	﴿ فـان قتلوكم ﴾	﴿ كتب قيمة ﴾
۸	السين	﴿مانسخ﴾	﴿ من سلسـلة ﴾	﴿ عَبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ﴾
۹	الدال	﴿ اندادا ﴾	﴿ ومن دخلـه ﴾	﴿ قنوان دانية ﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٠	الطاء	﴿ينطقون﴾	﴿ مـن طـيبـات ﴾	﴿ شرابـاً طهورا ﴾
١١	الزاى	﴿ انـزلنه ﴾	﴿ مـن زكـهـا ﴾	﴿ صعيدًا زلـقا ﴾
١٢	الفاء	﴿ فانفروا ﴾	﴿ من فضل الله ﴾	﴿ شيئاً فـريا ﴾
١٣	التاء	﴿ منتهون ﴾	﴿ وان تـصبـروا ﴾	﴿ حليةً تلبسونها ﴾
١٤	الضاد	﴿ منضود ﴾	﴿ مـن ضـريـع ﴾	﴿ قوماً ضالـيـن ﴾
١٥	الظاء	﴿ فانظروا ﴾	﴿ مـن ظـللتم ﴾	﴿ قرًى ظـهـرة ﴾

(د اخفاء لامل او د تورو مرتبې)

د اخفاء لامل: څرنګه چې تـر سـاکن نون او تنوين وروسته پورتني پنځلس توري راسي په دغه وخت کي دوئ دوه د دغـه پنځلسو تورو سره نه پوره نژدې والی لري چي ادغام پرې وسي اونه پوره ليري والی لري چـي اظهار پرې وسي له همدې امله پر دې پرېکړه سوې ده چي يو منځنی حالت اختيار سي چي نه پوره اظهار دئ او نه پوره ادغام دئ بلکي يو منځنی حالت دئ .

د اخفاء د تورو مرتبې : د اخفاء توري پر درو برخو وېشل سوي دي:-

په لومړی برخه کي :- طاء ، دال او تاء راځـي د دغــه درو تــورو مــرتــبــه و تـنـويـن او نـون تــه نــژدې مــرتـــــبـــه ده .

په دوهمه برخه کي :- قاف او کاف دي دغه دوه توري د تنوين او نون څخه په مرتبه کي ليري دي ځکه په مخرج ترې ليري دي .

دريمه برخـه :- پـاتــه لــس تــوري دي چــي د نــون او تــنـوين پــه وړانــدي مــنــځــنی مــرتــبـه لـرونـکــي دي .

(د ساکن نون او تنوين ځيني توپيرونه)

د ساکن نون او تنوين توپيرونه : ساکن نون او تنوين په خپل منځ کي ځيني توپيرونه لري چي عبارت دي له :-

١:- نون ساکن د وصل او وقف په دواړو حالتونو کـښـي ويـل کيـږي او تنوين په وقف کښي حذفيږي يا بدليږي يعني نصبـي (د دوو زورو) تنوين په الف سره بدلـيږي لکه (صُبۡحًا ، چي صُبۡحا) ويل کيږي او د دوو پېښو او دوو زېرو تنوين حذفيږي .

٢:- ساکن نون مرسوم او ليکلی وي پرته د دوځايو څخه چي (وَ لَيَكُوۡ نًا) په سورة يوسف کښي او (لنسۡفَعاً) په سورة علق کښي دي دلته هـم په اصـل کښي دغه تنوين نه دئ بلکي خفيفه نون دئ ځکه چي پر فعل باندي تنوين نه راځـي ، او تنوين داسي نه دئ بـلـکـي تـل غـيري مـرسـوم وي پــرتــه د يــوه ځـاى څـخـه چـي د (كَاَيِّنۡ) څـخـه عـبـارت دئ .

٣:- ساکن نون د کلمې په اول ، منځ او اخير کښي راځـي او تنوين يواځـي او يوا ځي په پاى کښي راځـي .

٤:- ساکن نون د کلمې په ټولو اقسامو يعـنـي اسـم ، فعل او حـرف کـښـي راځـي او تـنـوين يـوا ځـي پـه اسم کښي راځـي .

٥:- ساکن نون اصلي او زائد دواړه راځـي او تنوين تل زائد وي .

ستاسو ورور احمدياسير د دعاء په اميد دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ميم ساكن)

ساکن یعني وړغندی لرونکی میم چي کله په کلمة کي راسي درې حکمونه لري چي د لاندي حکمونو څخه عبارت دي :-

۱ـ ادغام **۲ـ اخفاء** **۳ـ اظهار**

۱ : دساکن میم ادغام :- که چیري تر ساکن میم وروسته بل میم راغلی وي هلته له غنې سره ادغام کیږي چي د دواړو میمانو څخه یو مشدد میم جوړسي دې ادغام ته متماثلین ادغام وایي لکه :-

د ادغام توری	بېلګه (مثال)
المیم	(فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ)

۲ : دساکن میم اخفاء : که چیري تر ساکن میم وروسته (باء) راغلې وه هلته اخفاء مع الغنه کیږي چي دې اخفاء ته اخفاء شفوي ویل کیږي لکه :-

د اخفاء توری	بېلګه (مثال)
المیم	(وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ)

۳ : د میم ساکن اظهار :د میم ساکن اظهار پر دوه ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱ـ قوي اظهار ۲ـ ضعیف اظهار

۱ـ قوي اظهار :و هغه اظهار ته ویل کیږي چي په اظهار کښي یې مبالغه وي نوموړی اظهار هغه وخت صورت نیسي چي تر ساکن میم وروسته (واو) یا (فاء) راسي هلته نو قوي یا اشد اظهار کیږي لکه :

د قوي اظهار توری	بېلګه (مثال)
الواو	(عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّين)
الفاء	(أَصَٰبِعَهُمۡ فِيٓ ءَاذَانِهِم)

۲ـ ضعیف اظهار : و هغه اظهار ته ویل کیږي چي په اظهار کښي یې ډېرښت نه وي یعني مطلق اظهار وي نوموړی اظهار هغه وخت صورت نیسي چي تر ساکن میم وروسته د (واو) یا (فاء) څخه پرته نور پاته توري راسي نـو هلته ضعیف اظـهـار کیږي .

یادونه: د ساکن میم په ادغام او اخفاء کښي غنه شرط ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د لام په قاعدو کي)

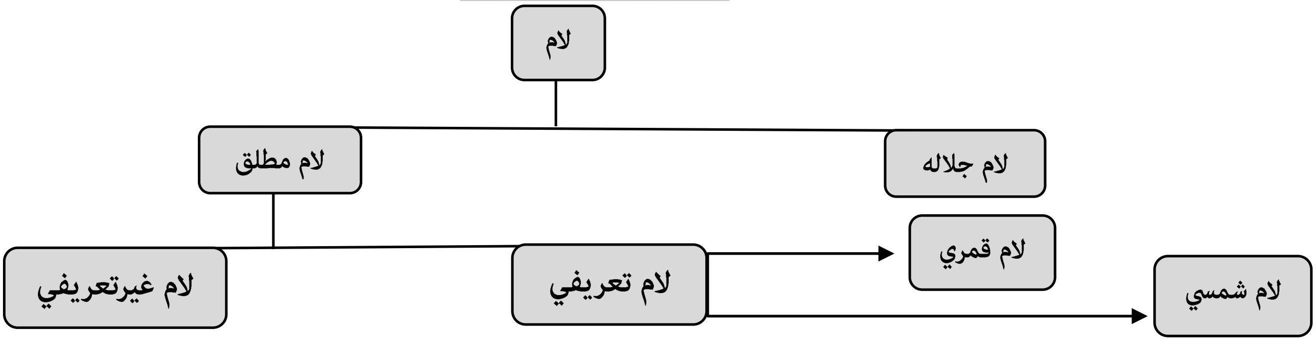

۱:- لام جلاله: عبارت دی د لفظ د الله د لام څخه .   نوموړی لام درې حالته لري:

۱:- که چیرې د لام جلاله مخکې حرف (ماقبل) یې زور (فتحه) درلود ، نو ډک لوستل کیږي ، د مثال په ډول (انَّ اللهَ).

۲:- که چیرې د لام جلاله مخکې حرف (ماقبل) یې پیښ (ضمه) درلود ، نو ډک لوستل کیږي ، د مثال په ډول (نَصْرُاللهِ).

۳:- که چیرې د لام جلاله مخکې حرف (ماقبل) یې زیر(کسره) درلوده، نو تش(باریک) ویل کیږي، لکه:(باللهِ ، بِسْمِ اللهِ).

(لام مطلق)

۲:- لام مطلق:- د لام جلاله څخه ماسېوا په قران الکریم کې چې ټوله لامونه راغلي دي ټول د لام مطلق په نامه یادیږي .

د مثال په ډول (اَلْقارِعَةُ) .

لام تعریفي: هغه لام دی چې د کلمې په سر کې راځي ، د مثال په ډول (اَلرَّحْمٰنُ ، اَلحَمْدُ)، د نوموړي لام لپاره دوه حکمونه دي.

۱:- حکم اظهار   **۲:- حکم ادغام**.

احکم اظهار:- هغه وخت رامنځته کیږي ، چې د نوموړي (ال) لام وروسته حروفي قمریه راغلي وي ، چې مجموعه جمزوري رحمة الله علیه په دې قول کې جمعه کړې ده:(ابغ حجک وخف عقیمه)(الهمزة ـ الباء ـ الغین ـ الحاء ـ الجیم ـ الکاف ـ الواو ـ الخاء ـ الفاء ـ العین ـ القاف ـ الیاء ـ المیم ـ الهاء) .

۲حکم ادغام:- هغه وخت رامنځته کیږي ، چې د نوموړي (ال) لام وروسته د حروفي قمریه څخه ماسېوا هغه حروف چې د شمسیه په نامه یادیږي راسي .

د شمسیه لام مثالونه			
د ادغام توري	مثالونه	د ادغام توري	مثالونه
الطاء	(الطیبت)	النون	(النشور)
الثاء	(الثمرات)	الدال	(الدهر)
الصاد	(الصلوت)	السین	(السلم)
الراء	(الرحمٰن)	الظاء	(الظآنین)
التاء	(التائبون)	الزای	(والزیتون)
الضاد	(والضحي)	الشین	(والشمس)
الذال	(والذاکرین)	الام	(الله)

د قمریه لام مثالونه			
د اظهار توري	مثالونه	د اظهار توري	مثالونه
الهمزة	اَلاَنْعَامَ	الخاء	اَلْخَیْرُ
الباء	اَ لْبِرّ	الفاء	اَلْفِتْنَةُ
الغین	اَلْغَمَامُ	العین	اَلْعَامَةُ
الحاء	اَلْحَمِیْمُ	القاف	اَلْقَمَرُ
الجیم	اَلْجَنَةُ	الیاء	اَلْیَوْمَ
الکاف	اَلْکَوْثَرُ	المیم	اَلْمَالَ
الواو	اَلْوِلْدَانُ	الهاء	اَلْهُدَی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه:- **١حکم اظهار** ته همدا ډول اظهار قمري هم وایي ، **٢حکم ادغام** ته همدا ډول ادغام شـمسـي ویـل کـیږي .

لام غیر تعریفي:– هغه نور لامونه چي په قرآن الکریم استعمالیږي ، د غیرتعریفي لامونوپه نامه یـادیږي ، او همېشه هغوی ټوله باریک(تش) ویل کیږي .

(حـــرکـــت)

حرکت:- حـرکت پـه لغات کي ښـوربېدلو ته وایي ، د تجوید په اصطلاح کي له زور ،زېر ، پېښ څخه عبارت دئ .

فتحه یا زور :- فتحه د انـفتـاح شفتـین څخه اخسـتل سـوې ده چـي مقصد ځنـي د خولـې او آواز خلاصـوالی دئ .

ضمه یا پېښ :- ضمه د انضمام شفتین څخه اخستل سوې ده چي مقصد ځني د شونډانو او آواز یو ځـای والی دئ .

کسره یا زېر :- کسره د انـخـفـاض څـخـه اخـسـتـل سـوې ده چـي مقصد ځـني د خـولـې او آواز ټـیـټ والی دئ .

قاعده :زېر او پېښ همېشه باریك وي او زور که چیري پر باریك حرف باندي وو باریك ویل کیږي او که پر ډك وو ډك ویل کیږي.

(امـالـه)

اماله : د اماله لغوي معنٰی میل او کږېدل دي او په اصطلاح کښي د زېر لوري ته د زور راکږېدل دي همدا ډول د(یاء) لـوري ته د (الف) راکږېدل دي لکه(بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا) که چیري د زېر لوري ته د زور کږېدل او د الف لوري ته د یا کږېدل زیات وي نو اماله کُبراٰی ورته ویل کیږي او که لږ وه اماله صُغـراٰی ورتـه ویـل کــیــږي .

یـادونـه : د امام حفص رحمة الله علیه په آند په ټـولـه قرآنکریم کي اماله یـواځـي یو ځای کیږي چي هغـه پـورتـه ذکـرسـوه .

(اشـبـاع)

اشباع : اشباع و دې ته وایي چي حرکت دومره اوږد سي چي د هغه څخه بل توری پیداسي .

په دغه وخت کښي هم د اشباع څخه ځان ساتل حتمي دئ دا ځکه چي که مشدد توری پـه سختئ سره ونـه ویل سي نـو هـغـه تشدید به لیري سي کله چي تشدید لیري سي نو لحن جلي به راسي او لحن جلي حرام دئ په ځانګړي ډول په وقـف کـښـي زیـاتـه پاملرنه کول پکار دي که داسي و نسي نو مشدد حرف به مخفف سي ځکه په وقف کښي چي ساه په خلاصېدو وي د مشدد لپاره د قوت اړتیا ده ځکه که داسي ونسي نو د تساهل له امله غلطي شونې ده .

قاعده :که چیري تر فتحې وروسته الف نه وي، تر ضمې وروسته ساکن واو نه وي او تر کسرې وروسته ساکنه یاء نه وي په دغه حرکاتو کي اشباع جائزه نه ده لکه : (قُلۡ ، وَٱلۡأَرۡضَ ، مَنۡ إِلَٰهٌ) همدا ډول تر ضمې څخه وروسـتـه چـي واو مـشدد وي او تـر کسرې وروسته چي یاء مشدده وي لکه : (ٱلسَّوِيِّ ، لُجِّيٍّ) .

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(تسهیل)

تسهیل :- تسهیل و دې ته وایې چې همزة د همزې او د ماقبل د حرکت ځخه پیداکېدونکی حرف تر منځ وي مثلاً زور ځخه پیداکېدونکی توری الف دی او د پېښ ځخه پیداکیدونکی توری واو دی او د زېر ځخه پیداکیدونکی توری یاء ده لکه: (ءَاۡعۡجَمِيٌّ).

یادونه : پاته دي نه وي چې د امام حفص رحمة الله علیه په مذهب تسهیل یوازي په پورتني لفظ کي دئ بل ځای نسته .

(د راء په قاعدو کښې)

د (راء) ډکوالی :کومه راء چې په قرانکریم راځي ځلور حالتونه لري چې د لاندي حالتونو ځخه عبارت دي :-

لومړی حالت : چـــي راء نـــرمـــه ویـل کـیـږي او ډک ویـل یـې نـه وي روا (جائز) .

دوهم حالت : چـي د راء نرم او ډک ویـل دواړه روا وي مـګـر نرمـه ویـل یې غـوره وي .

دریم حالت :راء نرمه هم ویل کیږي او ډکه هم ویل کیږي مګر ډکه ویل یې غوره وي .

ځلورم حالت : چـــي راء ډکــه ویـل کـیـږي او نـــرم ویـــل یې نـه وي روا (جائز) .

(د راء لومړی حالت)

لومړی حالت : لـومـړی حـالـت د راء نـرم ویل دي چي ډک ویل یې نه دي روا دغه حالت په ۸ صورتونو کي مـنـځـتـه راځـي چـي د لاندینیو ځایونو ځخه عبارت دي :-

۱-کله چي راء زیر ولري نرمه ویل کیږي هر ډول راء چي وي یعني که د کلمې په سر کي راغلې وي لکه :(رجال) ، کـه د کلمې پـه منځ کـي راغلې وي ، لکه : (مـریـئـا) ، که د کلمې په پای کي راغـلـې وي لکه : (لیلة القدر خیر) ، زېر یې اصلي وي لکه په مخکنـي مثال کي او که یې زېر عارضي وي لکه :- (وذکر اسم) ، ورستنئ حرف یې د استفال توری وي لکه په مخکني مثال کي او که یې وروستنی توری د استعلاء توری وي لکه : (ورضوان من الله) .

۲-هغه راء چي امـاله پـرې کیږي نرمه ویـل کـیـږي الـبـتـه د حفص رحـمـة الله علیه پـه آند دغه راء یـوازې یو ځای ده چي د (بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا)ځخه عبارت ده .

۳-راء چي زېر ولري او د روم له امله وقف پرې وسي نرمه ویل کیږي لکه : (والعصر) .

۴-راء چي د کلمې په منځ کي راغلې وي ، په اصلي سکون سره ساکنه وي ، مخکي یې زېر وي او وروسته یې د استعلاء توری نه وي راغـلـئ نـرمـه ویـل کـیـــږي لـــکـــه : (فـرعــون) .

(د راء د نرم (تش) والي پاته ۴ صورتونه)

۵-راء چي د کلمې په آخر کي راغلې وي او په اصلي سکون سره ساکنه وي که یې وروسته د استعلاء توری وي او که نه وي نـرمـه ویل کیږي ، البته دغسي راء په قرآنکریم کي درې ځایه شتون لري او نور ځایونه نسته چي د لاندي ځایـونـو ځخه عـبـارت دي:-

(c) ketabton.com: The Digital Library

(رب اغفرلي ، فاصبرصبرا ، ولاتصعر خدک ، ان انذر قومک) .

٦ - راء چي د وقف له امله په عارضي سکون سره ساکنه وي او مخکي يې کسره وي هر ډول راء چي وي يعني تر وقف وړاندي زور لرونکې وي لکه(لينذرَ)، که تر وقف وړاندي پېښ لرونکې وي لکه :(منتشرٌ) او که تر وقف وړاندي زېر لرونکې وي لکه:(منهمرِ).

٧ - راء چي د وقف له امله په عارضي سکون سره ساکنه وي او مخکي توری يې هم ساکن وي البته د استـفـال صـفـت لرونـکې وي لـکـه :- (الذکر) .

٨ - راء چي د وقف له امله په عارضي سکون ساکنه وي او مخکي يې مديه او يا لينة ياء راغلې وي لـکـه (الحمِير)په مديه ياء کي او(ذالک خير)په لينة ياء کي .

(د راء دوهم حالت)

دوهم حالت : راء چي نرم او ډک ويل يې دواړه روا وي مگر نرم ويل يې غوره وي دغـه حـالت څلور نـوعي لري چي د لاندينيو نوعو څخه عبارت دي :-

لومړی نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لـرونکې سـوې وي او وروسـته يې ياء د سپکوالي له امله حذف سوې وي دغسي راء يوازي په قرانکريم کي په دوو کلمو کي راځي چي د (نذر ، يسر) څخه عبارت دي .

البته د نذر لفظ په قرانکريم کي ۶ ځايه په سورة قمر کي تکرار سوی دئ بل ځای نسته او يسر يو ځای په سورة فجر کي راغلی دئ.

دوهمه نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي او وروسته يې ياء حذف سوې وي د غه نوعه يوازي په قرانکريم کي په يوه کلمة کي راځي چي د (اسر) څخه عبارت ده البته نوموړې کلمة داسي ده چي کله يې په سر پوري فاء موښتې وي . لکه:(فاسر باهلک بقطع من الليل ولايلتفت منکم احدا) او کله يې وړاندي ان وي لکه :(ولقد اوحينا الي موسیٰ ان اسر بعبادي). فا چي يې په سر پوري موښتې وي په قرانکريم کي درې ځايه راغلې ده چي يو ځای په سورة هود کي دوهم ځای په سورة حجر کي او دريم ځای پـه سورة دخان کي دئ ، چي مخکي يې ان راغلی وي دوه ځايه دغه کلمة په قرآن کي راغلې ده چي يـو ځـای پـه سورة طٰهٰ کي او دوهم ځای په سورة شعراء کي دئ .

(دريمه ، او څلورمه نوعه (قسم))

دريمه نوعه : راء چي د وقف له امله ساکنه وي، مخکنی توری يې د استعلاء صفت ولري او ساکن هم وي او د وصل په وخت کي نوموړې راء مکسـوره وي لکه :- (واسلنا له عين القطر) البته دغـه راء پـه قـرانکريم کـي يـوازي په پورتني ځـای کـي راغلـې ده چي په سورة سبأ کي دئ او بل ځای نستـه .

څلورمه نوعه : راء چي وړغندی لرونکې وي ، مخکنی توری يې پـه اصـلي کسره سره مکسوره وي او وروسته يې د استعلاء مکسور توری راغلی وي د غه کيفيت لـرونـکې ياء هم په قرانکريم کـي يـوځـای راغلې ده چـي د (فکان کل فرق کالطود العظيم) څخه عبارت ده چي پـه سورة شعرآء کـي ده .

په پورتنيو څلورو نوعو کي نرم والی او ډک والی دواړه روا دئ مگر نرم والی يې غوره دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د راء دريم حالت)

دريم حالت:- راء چي نرم والی او ډک والی يې دواړه روا وي مګر ډک والی يې غوره وي په دغه حالت کي دوې نوعي سته چي د لاندي نوعو څخه عبارت دي :-

لومړی نوعه : راء چي د وقف لـه امله وړغندی لرونکې سوې وي مخکنی توری يې ساکن وي ، تر د غه ساکن توري مخکي د استعلاء زبر لرونکئ توری وي او د غه راء د وصل په حالت کي زور لرونکې وي په دغه حالت کي نرم والی او ډک والی دواړه روا دي البته ډک والئ يې غوره دئ لکه : (ان تبوءا لقومکما بمصر بيوتا) .

په د غه کيفيت راء په قرانکريم کي يوازي د مصر په لفظ کي راځي چي څلور ځايه په قرآنکريم کي تکرار سوی دئ لومړی ځای په سورة يونس کي دوهم او دريم ځای په سورة يوسف کي دی او څلورم ځای په سورة زخرف کي دئ .

(د راء د دريم حالت دوهمه نوعه)

دوهمه نوعه : راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې سوې وي مخکنی توری يې پېښ لرونکی ، يا زور لرونکی او يا وړغندی لرونکی نه وي خو مخکي توری يې زور ولري مګر راء د وصل په حالت کي زبر لرونکې ويل کيږي په دغه ځای کي هم ډک والی او نرم والی دواړه روا دي خو ډک والی يې غوره دی لکه : (البشَر) .

څلورم حالت : راء چي ډکه ويل کيږي او نرم ويل يې روا نه وي غالبًا په لاندي دوولسو ځايونو کي راځي :-

١-راء چي زور ولري لکه : (رَبِّ) **٢** - راء چي پېښ ولري لکه : (رُزِقُوا) .

٣ - راء چي په اصلي سکون سره وړغندی لرونکې وي او مخکنئ توری يې زور ولري لکه : (مَرْيَم) .

٤ -راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې پېښ ولري لکه : (تُرْهِبُونَ) .

٥ -راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې زبر ولري مګر وروسته يې د استعلاء زور لرونکی توری وي . لکه :- (لَبِٱلْمِرْصَاد) .

(د راء د ډکوالي راتلونکي ۴ ځايونه)

٦ - راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې زبر لرونکئ وي البته مخکي توری يې په بله کلمة کي وي لکه :- (ارتضي ، وقل رب ارحمهما) .

٧ - راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې زبر لرونکی وي مګر د مخکنی توری حرکت يې عارضي وي او مخکنئ توری او راء په يوه کلمة کي وي لکه:- (ٱرْجِعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيكُمْ) .

٨ - راء چي په اصلي سکون سره ساکنه وي او مخکنئ توری يې عارضي زبر ولري البته مخکنئ توری د راء څخه په جلا کلمة کي وي لکه:- (أَمِ ٱرْتَابُوٓاْ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي او مخکنی توری یې پېښ لرونکي وي لکه :- (ویولون الدُبرّ) .

(د راء د ډکوالي وروسته ۳ ځایونه او مشدده راء)

۱۰-راء چـــي د وقـف لـه امـلـه وړغندی لـرونـکـې وي او مخکنئ تــوری یې زور ولـري لـکـه :- (ومن كَفَرْ) .

۱۱-راء چي دوقف له امله وړغندی لرونکې وي ، مخکنئ توری یې هم وړغندی لرونکی وي خو تر مخکي توري د مخه توری یې پـېـښ ولـري لـکـه:- (ٱلۡعُسۡرِ) .

۱۲- راء چي د وقف له امله وړغندی لرونکې وي ، مخکي توری یې هم وړغندی لرونکي وي خو تر مخکني توري د مخه تـوری یې زور ولري لکه:- (وَٱلۡفَجۡرِ) .

مشدده راء : مشدده راء یعني شد لرونکي راء پـه حکم کښي د یـوې راء ده څـه ډول چـي یې حرکت وي د هغـه مـوافـقـه بـه ویل کیږي ، لکه:- (الرَّحۡمَـٰن)

(د کلمې تعریف ، اقسام)

دکلمې تعریف : کلمه یو داسي لفظ دئ چي پر یوې مفر دي معنٰی باندي دلالت کوي لکه : 《 زید ، ضرب ، من 》 او داسي نور...

دکلمې اقسام : ښـکـاره خبره ده چـي عربي کلمة پـر درو برخـو وېـشل سـوې ده چـي د لاندیـنـي ډولـونو څخه عبـارت دي :-

۱- اسم **۲- فعل** **۳ - حرف (توری)**

۱- اسم: په لغت کښي علو (لوړوالی) ته وایي او په اصطلاح کښي هغه لفظ ته ویل کیږي چـي پـر معـنـی باندي د بل لفظ د اړتیا پرته د لالت وکړي او په زمانو پوري هم اړه و نلري لکه : (احمد ، ځای ، ښار) او داسي نور ...

(فعل ، حرف)

۲- فعل: پـه لغت کښي کړني یا کار ته وایي اوپه اصطلاح کښي له هغه لفظ څخه عبارت دئ چي پر معنٰی باندي د اړتیا پر ته دلالت وکړي مگر په یوه له درو زمانو پوري اړه ولري چي له (ماضی ، حال او استقبال) څخه عبارت دي.

لکه : (ذَهَب ، ضَرَبَ ، یَنْصُر) .

۳- حرف (توری) : په لغت کښي طرف یا څنډې ته وایي او په اصطلاح کښـي هغـه لفظ تـه وایـي چي د بل توري د یوځای کېدو پرته پر معنیٰ دلالت نسـي کـولای او پـه زمـانو پـوري هـم اړه نـه لـري لـکـه :- (مِنْ و الٰی) .

البته د حرف د غه تعریف د نحو علم د پوهانو له آنده دئ او د مجودینو له آنده یې هغه تعریف ؤ کوم چي د مخارجو په بـحـث کـي تـېر سـو .

(د حرف قسمونه)

دحرف قسمونه :- حروف پر دوه قسمه دي چي د لاندي قسمونو څخه عبارت دي :-

لومړی : اصلیة **دوهم : فرعیة** .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلية حروف :- نوموړي حروف (۲۹) دي چي د (الف) څخه بيا تر (ي) پوري د هجاء د تورو څخه عبارت دي ځکه ورته اصلية حروف ويل کيږي چي په خپل اصلي کيفيت سره ادا کيږي .

فرعية حروف : فرعية حروف د هغه تورو څخه عبارت دي چي د دوو مخرجو څخه ادا کيږي او يا د دوو حرفونو ، صفتونو تر منځ متردد وي ، ځکه ورته فرعية ويل کيږي چي فرعه د زېږد په معنٰی ده دغه حروف هم په اصلي بڼه نه دي . بلکي پر يوه بله زيږدول سوي بڼه باندي ادا کيږي نوموړي حروف اته دي .

(د اسم او فعل تر منځ توپير)

د اسم او فعل تر منځ توپير:-

اسم او فعل تر خپل منځ ځيني لفظي توپيرونه لري يعني هر يو ځانته خپلي ځانګړتياوي لري چي ځيني يې په لاندي ډول دي:-

د اسم نښي : ـ

۱- د هري کلمې په اخر کښي چي زېر يا تنوين راغلی وي هغه اسم دئ لکه : (عليماً) او ﴿ بزيدٍ ﴾ .

۲- هره کلمه چي په الف لام سره پيل سوې وي هغه اسم دئ . لکه : (ٱلْحَمْدُ) ﴿ الانعام ﴾ .

فعل دپورته ځانګړتياوو څخه يوه هم نه لري .

د فعل نښي : ـ

۱-د فعل په سر کي قد راځي لکه : ﴿ قد يعلم ﴾ ۲- د فعل په سر کي سين راځي لکه : ﴿ سيخرج ﴾ .

۳- د فعل په سر کي سوف راځي لکه : ﴿ سوف تعلمون ﴾ ۴- د فعل پر سر باندي جازمه توری راځي لکه : ﴿ لم يضرب ﴾ .

(شد لرونکی نون او ميم (نون مشدد ، ميم مشدد))

نون او ميم چي شد لرونکی وي کله د کلمې په منځ کي وي او کله د کلمې پر ښنده راغلئ وي لکه :-

شد لرونکي توری	د کلمې په منځ کي	د کلمې په پای کي
النون	﴿ وَيُمَنِّيهِمْ ﴾	﴿ إِنَّ ﴾
الميم	﴿ أُمَّتُكُمْ ﴾	﴿ ثُمَّ ﴾

په هر صورت هر چيري چي شد لرونکی ميم او نون راسي ، د کلمې په منځ کي وي ، که په پای کي وي په اسم کي وي ، که په فعل کي وي او که په حرف کي ، د غنې ځرګنوالی پکښي واجب دی يعني غنة به پرې کيږي او دوئ ته د غنې توري هم ويل کيږي.

(غــنـــة)

د غنې تعريف : غنة په لغات کي زمزمې ته ويل کيږي ، په اصطلاح کي يو ښائسته ږغ دئ چي د ميم او نون په جسمونو کي نغښتی دئ ، **د غنې مخرج** : لکه مخکي چي يې بيان وسو د خيشوم څخه ادا کيږي .

د غنې ډولونه : غُنه پر دوه ډوله ده چي عبارت دي له:- **۱- زماني غنة** **۲- ذاتي غنة**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-زماني غنه : هغه غُنة ده چي کله وي اوکله نه وي لکه د نون ساکن غُنة یا د تنوین غُنـة چـي وروسـته يې د حلق توری وي پر یوه لاهـم غُنه نه کیږي او کـه نـور توري وي غُـنـه پـر کـیـږي لکه ﴿ اَنْتَ ، كُنْتَ ﴾ او داسي نور...

۲-ذاتي غنة : هغه غُنه ده چي تل وي لکه نون او میم چي مشدد وي:﴿ الٓمٓ ۝ ، وَمِمَّا رَزَقْنَـٰهُمْ ، إِنَّ ٱلَّذِينَ ﴾ او داسي نور چـي هر وخت غُنة پر کیږي .

د خیشوم څخه د غُنې تول توري تلفظ کیږي یعني هر وخت چي د غُنې پر تورو غُنة وسي د دوئ آواز له خیشـوم څخه راوزي .

د غنې حروف : نـون او میـم چي مشدد وي دتشدید غُنة پرې کیږي ، ساکن نون او تنوین چي وروسته یـې د حلق د تـوري او د تام ادغام د تورو یـعـنـي (لر) څخه پرته کوم بل توري راسي غُنه پر کیږي .

د غنې اندازه او د معلومولو طریقه : د غُنې اندازه یو الف ده چـي دوه حـرکـتـه کـیـږي البته نـون او میم چي مشدد وي غُنة یـې تر یو نیم الف پـوري هـم زیـاتـیـدای سـي چـي درې حـرکـتـه کـیـږي .

او د معلومولو طریقه یې داده چي خلاصی گوتي بندي او یا بندي گوتی خلاصي کړي .

(مَـــــدّ)

د تجوید د اصولو په لړ کي مدونه هـم پـه اړینو شیانو کي شمېرل کیږي ځکه مد کول د رسول الله ﷺ څخه ثابت سـوی دئ له همدې امله پکار ده چي د مد تول ډولونه و پېژندل سي ترڅو په صحیح ډول مد اداسي د مد تفصیل په لاندي ډول دی .[5]

دمد لغوي معنی :- مدپـه لـغـت کـښـي زیـاتـولـو ، کـشـولـو ، او اوږدولـو تـه وایـــي .[6]

دمداصطلاحي معنی:- کشول دي د آواز سره د ساه پر حروف لین او یا پر حروف مده بانـدي .

دمدتوری : د مد توري درې دي چي عبارت دي : [واو ، الف ، یاء] چي مجموعه یې وای کیږي .

یادونه : پورتني حروفو ته دمد توري وایي او د لین توري هم ورته وایي یعني مد د لین پر تورو هم کیږي او د مد پـر تورو هـم کیږي که څه هم د مد او لین توري یو دي خو صرف تـوپیر یې دومـره دئ چي د مد تورو ته هغه وخت حروف مـد وایـي چـي خپله ساکن او د مخکني توری حرکت یې له خپله جـنسه څخه وي لکه : ﴿ نُوحِيهَآ ﴾ .

د الف جنس زور ، د واو جنس پېښ او د یا جنس زېر دئ ، او د لین تورو ته هغه وخت د لین توري ویل کیږي چي دوئ خپله سـاکـن وي او د مـخـکـني توري حرکـت يې زور ولـــري .

حاصل دا چـي پـورتـنـي درې تـوري څـو حالتونه لري چي د لاندي حـالـتـونو څـخه عـبـارت دي :

دمده د تورو څخه الف تل مده او لین راځي بل حالت نه پکښي جوړیږي ځکه الف تل ساکن وي او مخکي توری یې زور وي د دغه شرط په لرلو سره هم لین ورته ویل کیږي او هم مده ورته ویل کیږي ، مګر یاء او واو درې لاندیني حالتونه لـري :

5: الاصل في هذالباب ماثبت قتادةﷺ انه قال سألت انسﷺ بن مالک عن قراءة النبيﷺ ؟ فقال : كان يمد مدا . اخرجه البخاري في كتاب فضائل القرآن – باب مد القراءة . انظر : فتح الباري بشرح صحيح البخاري ج : ۹ ص : ۹۰ حدیث : ۵۰٤۵ . وبلفظ اخر : اخرجه النسائي ج : ۲ ص : ۱۷۹ .

6 : كما في قوله تعالي :﴿ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ ﴾ اي يزدكم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-واو او یاء که خپله ورغندي لرونکي وه د مخکني تورو حرکت یې له خپله جنس څخه وو مده توري ورته ویل کیږي.

۲- واو او یاء که خپله وړغندي لرونکي وه او د مخکني تورو حرکت یې زور وو د لین توري ورته ویل کیږي .

۳- واو او یاء که وړغندي لرونکي نه وه بلکي حرکت لرونکي وه حروف علت ورته ویل کیږي .

دنوم اېښودلو لامل : مده تورو ته ځکه مده توري وایي چي پر دې تورو باندي آواز کشیږي او مد هم کشېدو ته ویل کیږي او لین په دې وجه ورته ویل کیږي چي لین د نرمۍ په معنٰی دئ او دغه حروف هم د لین صفت لرونکي دي یعني په ډېره اسانۍ سره اداکیږي.

د مد د تورو دټاکلو لامل :د مد لپاره ځکه واو الف او یا ء و ټاکل سوه چي د هجاء په تورو کښي بل توری نسته چي د حرکاتو څخه جوړسوی وي ، الف د دوو زورو څخه ، واو د دوو پېښوو څخه ، او یا د دوو زېرو څخه جوړه سوې ده. مدیت د دې درو تورو په ذات کښي پروت دئ ځکه چي آواز پرې کشیږي .

(د مد ډولونه)

مد پر دوه ډوله دی چي د لاندینیو ډولونو څخه عبارت دي :-

۱- مداصلي : هغه مد ته وایي چي د مد د توري څخه وروسته د مد سبب سکون [وړغندی] یا همزة شتون ونه لري لکه :-

﴿ قِيلَ، قَالُوٓاْ، قَالَ ﴾ و مد اصلي ته مد طبعي هم وایي ځکه چي د جوړ او روغ طبیعت ښتن دغه مد تر خپلي اندازې نه کموي اونه یې زیاتوي د مد اندازه یې یو الف ده چي دوه حرکته کیږي او تر خپل اندازې یعني یو الف کم ویل شرعاً حرام دي ، همدارنګه اصلي مد دوه نومونه نور هم لري لکه:- ۱:- مد طبعي ، ۲:- مد ذاتي .

ځکه مد اصلي ورته ویل کیږي چي اصل ذات ته ویل کیږي که چیري یو الف اندازه مدونه سي نو د حرف ذات به له منځه لاړسي لکه قَلَ ، په اصل کي قَالَ .

(د اصلي مد ډولونه)

اصلي مد پر درې ډوله دی :-

۱- لومړی ډول هغه مد دئ چي د وصل او وقف په دواړو حالتونو کي پاته وي لکه : ﴿ مَٰلِكِ﴾ البته نومووړي مد کله د لفظ په سر کي راځي لکه مخکنۍ مثال او کله په پای کي راځي لکه : ﴿ وَضُحَىٰهَا ﴾ .

۲- دوهم ډول هغه مد دئ چي د وقف په حالت کي وي او د وصل په حالت کي نه وي لکه : ﴿ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴾ .

۳- دریم ډول هغه مد دئ چي د وصل په حالت کي وي او د وقف په حالت کي نه وي لکه : ﴿ إِنَّهُۥ هُوَ ﴾ او ﴿ بِهِۦ بَصِيرًا ﴾.

یادونه : په اصلي مد کي دریم ډول مد د تجوید د علماؤ له آنده د مد صلې په نامه هم یادیږي .

(مد صله)

مد صله هم په خپل ځان کي ډولونه لري چي تفصیل یې په لاندي ډول دی :-

لومړی باید هغه حرف وپېژندل سي چي نوموړی مد پرې کیږي د غه حرف چي مد صله پر کیږي د هاء کنایة په نامه یادیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه هاء ځانته ډولونه لري د لته هغه هاء مراد نه ده چي د کلمې د اصل څخه وي او نه هغه هاء مراد ده چي د مونث مفرد لپاره ضمير وي بلکي د لته هغه هاء مراد ده چي د مذکر غائب لپاره ضمير وي په حقيقت کي هاء کناية څو حالتونه لري چي د لاندي حالتونو څخه عبارت دي :-

دکناية هاء حالتونه:کناية هاءڅلور حالتونه لري چي هر حالت يې ځانته بېل کيفيت او بېل حکم لري چي تفصيل يې په لاندي ډول دئ:-

لومړی حالت : دا چي هاء په داسي ځای کي شتون لري چي مخکنئ او وروستنئ توري يې حرکت لرونکي وي .

لکه: ﴿بِهِۦ بَصِيرًا﴾ او ﴿إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًا﴾.

حکم يې : هاء کناية چي په دغه حالت کي شتون و لري حکم يې دا دئ چي د دوو حرکتونو په اندازه وقف پر وسي يعني که دغه هاء پېښ درلودئ د واو په اندازه دي کش سي او که يې زېر درلودی د ياء په اندازه دي کش سي ، په دې شرط چي وروسته يې همزة نه وي راغلې که يې وروسته همزة راغلې وه حکم به يې وروسته راسي دا صله د منفصل مد له ډلي څخه ده البته د دغه حالت څخه درې ځايونه استثناء دي چي په لاندي ډول دي :-

لومړی ځای : لومړی ځای د اللهﷻ په دې قول کي د ﴿ارجه﴾ لفظ دئ : ﴿ قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ ﴾ چي په سورة اعراف کي دئ او بل د اللهﷻ په دې قول کي چي په سورة شعرآء کي دئ : ﴿ قَالُوٓاْ أَرۡجِهۡ وَأَخَاهُ ﴾ په دغه دواړو ځايونو کي هاء وړغندی لرونکې ويل کيږي مد نه پرې کيږي .

دوهم ځای : دوهم ځای د ﴿ القه ﴾ لفظ دئ چي مد نه پر کيږي بلکي وړغندی لرونکې ويل کيږي د الله ﷻ په دې قول کي : ﴿ فَأَلۡقِهۡ إِلَيۡهِمۡ ﴾ په سورة نمل کي .

دريم ځای : دريم ځای د [يرضه] لفظ دئ دالله ﷻ په دې قول کي :- ﴿ وَإِن تَشۡكُرُواْ يَرۡضَهُ لَكُمۡۗ ﴾ .

(د هاء کناية دوهم ، دريم ، او څلورم حالت)

دوهم حالت: دا چي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکي او وروسته دواړه توري يې وړغندي لرونکي وي لکه:-

﴿ شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ ﴾ په سورة بقرة ١٨٥ شمېره آية کي .

حکم يې : د نوموړي هاء حکم دادئ چي د ټولو علماؤ په آند مدصله نه پر کيږي .

دريم حالت : دا چي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکئ توری يې حرکت لرونکی وي او وروسته توری يې وړغندی لرونکی وي لکه : ﴿ تَبَٰرَكَ ٱلَّذِي بِيَدِهِ ٱلۡمُلۡكُ﴾ په سورة ملک کښي .

حکم يې :د نوموړي هاءحکم هم د دوهم حالت په څېر دی يعني صلة نه پر کيږي ځکه د غير قانوني ساکينينو يوځای والی منځته راځي چي تفصيل به يې وروسته راسي .

څلورم حالت : داچي هاء کناية په داسي ځای کي شتون ولري چي مخکنئ توریٔ وړغندئ لرونکی وي او وروسته تورى

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې حرکت لرونکی وي لکه :- ﴿ ذَٰلِكَ ٱلۡكِتَٰبُ لَا رَيۡبَۛ فِيهِۛ هُدٗى لِّلۡمُتَّقِينَ ﴾ په سورة البقرة کې .

حکم يې : د نوموړي هاء حکم دا دئ چي د حفص رحمة الله عليه په آند صلة نه پرې کيږي او پاته علماء صلة پرې کوي مګر حفص رحمة الله عليه په دغه ډول ځايونو کي پر يوه ځای باندي صلة کوي چي د لاندي ځای څخه عبارت ده :-

﴿ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴾ په سورة فرقان ٦٩ شمېره آية کي ، حفص رحمة الله عليه په دغه ځای کي

د صلې کولو لامل دا بولي چي په دې ځای کي د ګمراه بيان دئ صله کول ورسره ښايي چي ښه بدي يې څرګنده سي .

(د صلة مد ډولونه)

صلة دوه ډوله ده چي عبارت ده : **١- قصيره صلة [کوچنی صلة]** **٢- طويلة صلة [اوږده صلة]** .

١- قصيره صلة : کله چي د[هاء]څخه مخکي او وروسته متحرك توری وي مګر وروسته يې قطعي همزة نه وي لکه : ﴿ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ ، مَا نَفۡقَهُ كَثِيرًا ﴾ قصيره صله پرې کيږي ، د مد اندازه يې يو الف ده .

٢- طويلة صلة: هغه مد ته ويل کيږي چي تر هاء ضميريه وروسته قطعي همزة راغلې وي لکه : ﴿ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ، قَوۡمُهُۥٓ أَنِ ٱضۡرِب ﴾ د مد اندازه يې دوه نيم الفه ده ، دا چي قطعي همزة کومه همزة ده ؟ وروسته به يې د ډولونو سره په تفصيل بيان راسي ، د مد دوهم ډول عبارت دی د مد فرعي څخه :-چي انشاالله په راتلونکي عنوان کي به راسي....

(فرعي مد)

فرعي مد هغه مد ته وايي چي تر اصلي مد زيات مد پرې وسي د هغه سبب له امله چي وروسته يې شتون لري چي د همزة او سکون څخه عبارت دي لکه : ﴿ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ، جَآءَ ﴾ ، د مد فرعي اندازه درې يا درې نيم الفه ده .

د مد د سببونو وېش : د مد سببونه پر دوه ډوله دي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

لومړی ډول : لفظي سببونه دي چي د همزة او سکون څخه عبارت دي او ځکه همزة او سکون د مد سببونه ټاکل سوي دي چي د مده د توري څخه وروسته چي همزة راسی همزة سخت او قوي توری دئ او د مد توري کمزوري توري دي نو د همزې د له منځه تللو وېره وه ځکه نو مد پرې کوو تر څو همزة په سمه توګه ادا سي او په آواز کښي قوت راسي ، سکون ځکه د مد سبب دئ چي د دوو ساکنو تورو يو ځايوالی راځي او د دوو ساکنو تورو يو ځای والی د لوستلو پر مهال پر ژبه باندي د روند دئ نو ځکه مد پر کوو چي د غه مد بېلوونکی دی .

دوهم ډول : معنوي سبب دی لکه چي د تعظيم او درنښت لپاره تر اصلي مد زياتوالی رامنځته سي لکه : ﴿ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ چي د دغه منفصل مد قصر وسي که څه هم دغه کړنه د شاطبيې په حواله حفص رحمة الله عليه روا نه بولي مګر د طيبة النشر په حواله جائز ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د فرعي مد اقسام)

د مدفرعي اقسام ډېر دي دلته یې بحث په ۹ قسمو کیږي :-

۱:- مدمتصل : هغه مد ته ویل کیږي چې حروف مده راغلي وي ساکن وي او ماقبل یې له خپله جنسه وي او همزة یې د عین د سرپه شان وي ، د مثال په ډول :- ﴿ جَآءَ ، شَآءَ ، سِيٓءَ ﴾ ، ځکه متصل ورته ویل کیږي چې همزة او حرف مد دواړه په یوه کلمه کې دي .

د متصل مد حکم : لکه مخکې چې مو وویل متصل مد کول واجب دی یعني پر ښودونکی یې مسؤل دئ ځکه چې متصل مد د ټولو علماوو په اتفاق واجب دئ او امام جزري رحمة الله علیه فرمایلي دي چې د متصل مد قصر ما په هیڅ ځای کې نه دئ موندلی ، نو مد واجب هم ورته ویل کیږي .

۲:- مدمنفصل : هغه مد ته ویل کیږي چې تر حروف مده وروسته همزة د الف یا د لکړې په شکل وي ، ځکه منفصل ورته ویل کیږي چې همزة اوحرف مد په جلاجلا کلمو کې نغښتي دي، لکه[بِمَآ أُنزِل، فِيٓ أَنفُسِكُمۡ]، نوموړې ته مد جائز هم ویل کیږي.

د متصل او منفصل مدونو توپیر :-

۱- د پیوست مد د مد علامه پنډه ﴿ ﴾ او د ناپیوست مد علامه نری ﴿ ﴾ وي .

۲- د پیوست مد همزة یعني د مد سبب د عین د سر په شان [ء] وي او د نا پیوست مد همزة یعني د مد سبب د الف په شان ﴿ اَ ﴾ وي ، لکه : ﴿ شَآءَ، جَآءَ، قُولُوٓاْ ءَامَنَّا ﴾ .

۳- په پیوست مد کښې حرف مد او سبب د مد دواړه په یوه کلمه کښې وي لکه : ﴿ جَآء، سُوٓءَ ، سِيٓءَ ﴾ او په نا پیوست مد کښې حرف مد په یوه کلمه کښې وي او د مد سبب یې په بله کلمه کښې وي لکه :﴿ فِيٓ أَنفُسِكُمۡ ،وَمَآ أُنزِلَ ﴾ .

۳:-مد لازمي کلمي مخفف : هر کله چې تر حروف مده وروسته ساکن حرف راسي په دې شرط چې د دغه ساکن حرف سکون اصلي وي عاریضي نه وي ، لکه:- [ءَآلۡـَٔـٰنَ] ، نوموړی مد په ټول قران الکریم دا غه یو ځای دی ، مخفف (سپک) .

۴:- مد لازمي کلمي مثقل : هر کله چې تر حروف مده ورسته مشدد حرف په داغه کلمه کې راسي، لکه:- [وَلَا ٱلضَّآلِّينَ،دَآبَّة] او داسي نور.... مثقل (دروند) .

(حروفِ مقطعات)

حروفِ مقطعات:- حروفِ مقطعات ۱۴حروف دي ، چې عبارت دي:-

له (الف ، الميم ، النون ، القاف ، الكاف ، الطاء ، اللام ، العين ، الحاء ، الراء ، الصاد ، الهاء ، الياء ، السين) .

چې مجموعه یې په داسې ډول ده (مَنْ قَطْعَکَ صِلْهُ سُحَيْرًا) .

د نوموړې حروفو نه معنی او نه هم تلفظ په نورو حروفو کې دا خیلېدای سي ، ځکه ورته مقطعات ویل کیږي چې دنورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حروفو څخه جلا دي ، حروفِ مقطعات پر دوو برخووېشل شوي دي:-

۱:- هغه حروف چې په تلفظ کې دوه دوه حروف راځي لکه:- طا ، یا ، را ....

۲:- هغه حروف چې په تلفظ کې درې درې حروف راځي لکه:- سین ، صاد ، عین ....

۵:-مدلازم حرفي مثقل: هرکله چې تر حروف مده وروسته د حروف مقطعاتو څخه هغه حروف راسي چې په تلفظ کې درې دي او مشدد وي د لته نو پر دغه حرف مد لازم حرفي مثقل کیږي ، لکه:- (الٓمٓ)...

۶:- مدلازم حرفي مخفف :هر کله چې تر حروفِ مده وروسته د حروفِ مقطعاتو څخه هغه حروف راسي چې په تلفظ کې دوه دوه حروف څنې جوړیږي، ساکن وه مشدد نه وه دلته نو مد لازم حرفي مخفف کیږي، لکه:- د سورت یوسف په سر کې (الرا).

۷:- مدلازمي: و هغه مد ته ویل کیږي چې د مده یا د لین د توري څخه وروسته لازمي سکون راغلئ وي . لکه :- ﴿ نٓ وَٱلۡقَلَمِ، الٓمٓ ، ﴾ .

۸:- عارضي مد : عارضي مد و هغه مد ته ویل کیږي چې د مد سبب یې عارضي وي یعني د مد د توري څخه وروسته سکون عارضي وي یعني د وقف له کبله منځ ته راغلی وي لکه : ﴿ نَسۡتَعِينُ ، خَٰطِـِٔينَ ، مُسۡتَهۡزِءُونَ، ٱلرَّحِيمِ﴾ د وقف په حال کې .

د عارضي مد اندازه : د مد په اندازه کې یې درې طریقې سته :-

لومړی طریقه :- داچې طول پکښې وسي یعني درې الفه مد پر وسي چې شپږ حرکته کیږي.

دوهمه طریقه :- داچې توسط پکښې وسي یعني څلور حرکته مد پر وسي .

دریمه طریقه :- داچې قصر پکښې وسي یعني دوه حرکته مد پرې وسي البته دغه عارضي مد یوازې د وقف یعني د دربدو په وخت کښې راځي .

د مد عارض وجوهات څلور حالات سورة الفاتحه :-

فصل کل					
کلمه	الرجیم	الرحیم	العالمین	الرحیم	یوم الدین
موقوف علیه حرف	میم مکسوره	میم مکسوره	نون مفتوح	میم مکسوره	نون مکسوره
ضربي وجوهات	×۴	×۱۶=۴	×۴۸=۴	×۱۹۲=۳	×۷۶۸ =۴
کلمه	نستعین	المستقیم	الضالین		
موقوف علیه حرف	نون مضموم	میم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۵۳۷۶=۷	×۱۶۱۲۸=۳	۴۸۳۸۴=۳		

ستاسو ورور احمدیاسیر د دعاء په امید دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وصل كل					
كلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات			×۳	×۱۲=۴	×۴۸ =۴
كلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۳۳۶=۷	×۱۰۰۸=۳	۳۰۲۴=۳		

فصل اول وصل ثاني					
كلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات	×۴		×۱۲=۳	×۴۸=۴	×۱۹۲ =۴
كلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۱۳۴۴=۷	×۴۰۳۲=۳	۱۲۰۹۶=۳		

وصل اول فصل ثاني					
كلمه	الرجيم	الرحيم	العالمين	الرحيم	يوم الدين
موقوف عليه حرف	ميم مكسوره	ميم مكسوره	نون مفتوح	ميم مكسوره	نون مكسوره
ضربي و جوهات		×۴	×۱۲=۳	×۴۸=۴	×۱۹۲=۴
كلمه	نستعين	المستقيم	الضالين		
موقوف عليه حرف	نون مضموم	ميم مفتوح	نون مفتوح		
ضربي و جوهات	×۱۳۴۴=۷	×۴۰۳۲=۳	۱۲۰۹۶=۳		

۹:- مدبدل :هغه مد ته ويل كيږي چي همزة يې پر حرف مد مخكي وي او دوه حركته مد پر كيږي لكه : ﴿ أُوتُواْ ، ءَادَمَ ، ءَازَرَ ﴾ .

دمدبدل دنوم اېښودلو لامل : مد بدل ته له دې امله مد بدل ويل كيږي چي پـه زياتو ځاينو كـي حرف مـد د هـمـزة څخه بـدل راغلی وي د اكثريت په اعتبار سره مد بدل ورته ويل كيږي كه څه هم په ځينو ځاينو كي حرف د همزة څخه بدل نه وي راغلی لكه :﴿ قُرۡءَانَ ﴾ په سورة اسراء ۷۸ شـمېره آية كي او لكه : ﴿ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴾ د سورة بقرة په ٤٠ شمېره آية كي .[7]

(وروستني مدونه (د مد لقبونه))

۱:-تمكين:- و هغه مد ته وايي چي په يوه ځای كښي دوې ياء ګاني وي لومړی يې متحركه مشـدده او دوهمه يې سـاكنه وي .

لكه: ﴿ عِلِّيِّينَ ، وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ ﴾ او د مد اندازه يې دوه حركته ده ، د تمكين مـد تـه ځـكه د تمكين مد ويل كيږي چـي تمكين د قدرت پـه معنٰی دئ او مشدد والي د ﴿ ياء ﴾ و يـاء تـه دا قـدرت وركـوي چـي مـد پـرې وسـي .

۲:- عوض: و هغه مد ته ويل كيږي چي پر تنوين د نصب يعني دوو زورو باندي وقف وسي نوموړی تنوين په الف سره بدليږي او

7 : نهاية القول المفيد في علم التجويد ، غاية المريد في علم التجويد ص : ۹۹ ، غيث النفع في القراءات السبع .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه حرکته مد پرې کیږي لکه : ﴿ مَوْبِلاً ، هُدًى ، قَرِيبًا ﴾ چي دغه کلمې د وقف په حال کي ﴿ مَوْبِلا ، هُدًا ، قَرِيبا ﴾ ویل کیږي.

یوا ځي چي پر تاء تانیث یعني گردی تاء ﴿ ة ﴾ باندي چي دوه زوره راسي هغه دوه زوره په الف سره نه بدلیږي بلکي د غه تاء تانیث په ﴿ ه ﴾ سره بدلیږي ، لکه : ﴿ بَقَرَةً ﴾ چي د وقف په وخت کښي ﴿ بَقَرَهْ ﴾ ویـل کـیږي .

۳:- دتعظیم مد : چي د درنښت لپاره وي لکه : ﴿ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَـٰنَكَ ﴾ ، همدا ډول دې مد ته د مبالغې مد هم وایي البته د غـه مـد د هغه چا پر مذهب باندي دی چي د منفصل مد قصر کوي ، النشر چي کومه حواله رانقل کړې ده په هغه کي د امام حفص رحمة الله علیه پر مذهب دغه مد نسته مگر الطیبة چي د امام حفص رحمة الله علیه مذهب رانقل کړې هغه ښیي چـي دده پر مذهب نوموړی مد سته .

۴:- مدفرق:- وهغه ته ویل کیږي چي د استفهام او د خبر د توپیرولو په موخه منځته راغلی وي لکه : ﴿ قُلۡ ءَآلذَّكَرَيۡنِ ﴾ الانعام ۱۴۳ آیـة او داسـي نـور.... [8]

۵:- صلة:- دصلة په اړه تفصیلي بیان مخکي تېـر سـو .

(وقـــف)

وقف یو ثابت سوئ قانون دی .

۱:- په آیت ،سره دلیل (وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِیْلاً) د دې تفسیرحضرت عـلي (رض) په ، مُعْرِفَةِ التَّجْوِيْدِ اَوْ مُعْرِفَةِ الْوَقُوْفِ ، سره وکړی یعني پېژندل د تجوید دي او پېژندل د وقفو دي دا دی وقف پکښي ذکر سو.

۲:- حدیث شریف سره دلیل حضرت عبدالله بن عمر ﷺ وایي چي پر پېغمبر ﷺ باندي کله قرآن شریف نازل سو ده مبارک بـه موږ ته وویلی او بیا به موږ پوښتنه ور څخه وکړه چي موږ پر کومو ځایو باندي وقف وکړو ده مبارک به هغه ځایونه را ښوول .

دوقف لغوي معنی : وقـف پـه لـغـت کـښـي بـنـدوالي ، درېـدل ، تـه وایـي .

دوقف اصطلاحي معنی : وقف په اصطلاح کښي د کلمې وروستی توری ساکنول دي چي د ساه او ږغ پـرېـوالـی ورسره کـیږي .

د وقف او وصل ترمنځ حالت ته سکته وایي یعني د وقف په وخت کې ساه او ږغ دواړه پـرې کـیږي او نـوې سـاه اخستل کیږي مگر د وصل په وخت کې ساه او ږغ نـه پـرې کـیږي او نـه سـاه تـازه کـیږي .

دوقف حکم : د قـرانـکریـم پـر الـفاظـو وقـف کـول جائـز دي الـبـته چـي مـانع شـتـون ونـه لـري یـعـني پـر داسـي ځـای وقـف کـول نـه وي چــي مـعـنـٰی تـه تــاوان پــکــښــي رسـیــږي .

(دوقف ډولونه)

وقف پر څلور ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱ - اختباري وقف ، ۲ - اضطراري وقف ، ۳ - انتظاري وقف ، ۴ - اختیاري وقف .

8 : من کتاب الاضاءة ص : ۲۴ بتصرف . النشر ج : ۱ ص : ۴۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

داختباري وقف تعريف: اختباري وقف د هغه وقف څخه عبارت دئ چي قاري پر داسي ځای باندي وقف وکړي چي اصلاً د وقف ځای نه وي بلکي د نوموړي وقف څخه يې موخه دا وي چي وقف د تعليم لپاره وکړي او يا دغه ځای د اختبار لپاره وي البته دغه وقف په اثبات د حرف وکړي .

لکه :- ﴿ ايدي ﴾ لفظ په ﴿ واذكر عبدنا ابراهيم و اسحق و يعقوب اولي الايدي ﴾ چي وقف په اثبات سره سوی دئ يعني وروستی ياء حذف سوې نه ده بلکي ثابته پاته سوې ده .

او يا وقف په حذف سره سوي وي لکه :-﴿ واذكر عبدنا داود اذ الايد﴾ چي دلته هم د ايد پر لفظ باندي وقف سوی دئ البته ياء حذف سوې ده ، و نوموړي وقف ته له دې امله اختباري وقف ويل سوی دئ چي قاري د دې وقف په مټ اورېدونکي ته دجواب اخبار (خبر) ورکوي .

داضطراري وقف تعريف :و هغه وقف ته ويل کيږي چي لوستونکئ دساه تنگۍ يا د نورو ستونزو له امله وقف ته ضرورت پيداکړي په دې صورت کې لوستونکي ته وقف کول جائز دي مگر هڅه دي وکړي چي پر هغه کلمه باندي وقف وکړي چي د معنٰی فساد پکښي منځته رانسي او د وقف څخه وروسته دي له يوې مخکنی مناسبي کلمې څخه پيل وکړی لکه د ضرورت په وخت کې وقف د ﴿ ٱلۡفَحۡشَآءِ ﴾ پرکلمه باندي د ﴿ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ ﴾ په مبارك آيت کې لوستونکي ته پکارده چي د اضطرار د لري کېدو وروسته نوموړی مبارك آيت له سر څخه شروع کړي .

يعني د ﴿ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ ﴾ څخه بايد شروع وکړل سي .

و نوموړي وقف ته ځکه اضطراري وقف ويل سوی دئ چي اضطرار اړتيا ته وايي دلته هم قاري وقف کولو ته اړ سوی دئ .

دانتظاري وقف تعريف : د هغه وقف څخه عبارت دئ چي پر داسي کلمة باندي وقف وکړل سي چي د قاريانو ترمنځ يې په تلفظ کي اختلاف وي د دې لپاره وقف وکړي تر څو دا په ډاگه سي چي قاري د کوم قراءة تقليد کوي .
انتظاري له دې امله ورته ويل سوی دئ چي استاذ شاگرد ته انتظار کوي چي کوم ډول قراءة وايي .

داختياري وقف تعريف : د هغه وقف څخه عبارت دئ چي لوستونکی په خپله خوښه پر يو ځای باندي وقف وکړي پرته له دې چي د سوال جواب ووايي او يا وقف کولو ته اړسي .
ځکه ورته اختياري وقف ويل کيږي چي لوستونکی نوموړی وقف په خپل اختيار باندي کوي .

(داختياري وقف ډولونه)

پاته دي نه وي چي نوموړي وقف پر ۵ ډولونو باندي وېشل سوی دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-
۱- تام وقف ، ۲- حسن وقف ، ۳- کافي وقف ، ۴- قبيح وقف ، ۵- صحيح .

۱- تام وقف : هغه وقف ته ويل کيږي چي کلام لفظاً او معناً د دغه وقف په پای سره پوره کيږي او د ما بعد سره تعلق ونه لري .

لکه :- ﴿ قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ١ ﴾ .

۲- حسن وقف : و هغه وقف ته ويل کيږي چي کلام د معنٰی له پلوه پوره وي مگر د لفظ په لحاظ د ما بعد سره تړاو ولري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر هغه باندي وقف کول ښه دي مگر احسن ﴿ ډېرښه ﴾ وصل له ما بعد سره دئ لکه ﴿ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ﴾ چي وقف د لله په کلمه باندي حسن ﴿ ښه ﴾ دئ مگر وصل د ﴿ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ سره احسن ﴿ ډېرښه ﴾ دئ .

۳- کافي وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د لفظ له پلوه پوره وي مگر د معنی په لحاظ د ما بعد سره اړه ولري چي وقف پر هغه کافي او ښه دئ لکه په ﴿ مِن قَبْلِكَ وَبِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴾ په دې ځای کښي وقف کافي او ښه دئ .

۴- قبیح وقف : و هغه وقف ته ویل کیږي چي کلام د معنی او لفظ له پلوه د ما بعد سره ټینګه او کلکه اړه ولري او د وقف له کبله د دې مبارك آیت په معنی کښي فاحش ﴿ بد ﴾ بدلون منځته راځي لکه په ﴿ وماخلقت الانس والجن الالیعبدون ﴾ کي چي په دې مبارك آیت کي د و ﴿ وَالْاْنْس ﴾ پر کلمه باندي وقف وسي دا وقف قبیح دئ .

۵- صحیح وقف : چي پر رموز باندي وقف وسي لکه:- (ط ، ج ، ص) او داسي نور...

(د وقف په حالتونو کي بدلون)

د وقف په حالتونو کي بدلون پر څلور ډوله دئ چي د لاندي ځایونو څخه عبارت دي :

۱- وقف په اسکان سره: وقف په اسکان سره د کلمې د وروستي توري د ساکنولو څخه عبارت دئ البته چي حرکت ولري لکه:- (ك) په﴿ فسبح بحمدربك ﴾کي چي ﴿ ك ﴾ زور لري په حالت د وقف کي﴿ فسبح بحمد ربكْ ﴾ویل کیږي یعني په وړغندي سره ویل کیږي.

۲- وقف په ابدال سره : د حرف په بل حرف سره د بدلولو څخه عبارت دئ لکه د تانیث تاء بدلول په ها باندي لکه : ﴿صَلواة ﴾ چي د وقف په حالت کي حالت کي صلواهْ تلفظ کیږي ، او یاد دوو زورو بدلول دي په الف سره لکه : ﴿ رَحِيمًا ، شُكُورًا ﴾ چي د وقف په حالت کي ﴿ رَحِيْمَا او شَكُوْ رَا ﴾ ویل کیږي .

۳- وقف له اشمام سره: اشمام د تجوید په علم کي عبارت دئ د توری له ساکنولو څخه د وقف په حالت کي سره د شونډو د اشارې د پېښ ولوري ته وي لکه په آخرني ﴿ ن ﴾ د ﴿ نَسْتَعِينُ ﴾ کي چي د وقف په وخت کي شونډي پرې راټولیږي او د ضمې لوري ته بې له ږغه څخه اشاره کیږي .

۴- روم : د حرکت د دریمې برخي له تلفظ کولو څخه عبارت دئ ، یعني دا چي د وقف په وخت کي د حرکت دوه ثلثه(دریمې)ساقط کړي او یو ثلث (دریمه) تلفظ کړي .

یادونه : اصل په وقفونو کښي اسکان دئ پاته دي نه وي چي روم او اشمام په اصلي حرکت کښي تر سره کیږي نه په عارضي حرکاتو کښي او همدا ډول پر ګردی تا باندي هم روم او اشمام نه کیږي یعني پر عارضی حرکاتو او ګردی تاء باندي اشمام او روم نا جائز دئ بله خبره داده چي روم په ضمه او کسره دواړو کي تر سره کیږي او اشمام یوازي په ضمه کي اجراء کیږي .

(د وقف علامې)

د وقف ځایونو ته پاملرنه د تجوید د علم له مهمو برخو څخه شمېرل کیږي د وقف علامې په لاندي ډول دي :-

۱- م : د لازم وقف علامه ده د وقف نه کولو په صورت کښي په معنی کي نیمګړتیا یا تاوان پیداکیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ط : د مطلق وقف علامه ده یعني وقف کول احسن دئ یعني ډیره ښه دئ له دې ځایه څخه باید تیر نسو .

۳-ج : د جائز [کافي] وقف علامه ده په دې ځای کې وقف او وصل دواړه روادي مګر وقف ښه دئ .

۴-ز : د مجوزو قف علامه ده چې وقف او وصل یې دواړه جائز دي مګرپه وصل سره ویل یې ښه دي .

۵-ص: د مرخص وقف علامه ده په ځینو ځایونو کې چې آیات شریف اوږد وي او نفس [ساه] د لوستلو د دوام توان ونه لري-
کولای سي چې په دې کلمة باندي وقف وکړي بې له دې څخه چې لوستل سوې کلمة بیا تکرار سي .

۶-لا : د قبیح وقف علامه ده ځکه په دې ځای باندي په وقف کولو سره معنٰی توپیر کوي نو پکارده چې وقف ونه سي، که چیري
د نفس دنه رسېدوله امله وقف وسو نو لازمه ده چې وقف سوې کلمه له سره شروع کړي مګر د آیات په آخر کې داحکم نه دئ.

۷-ک : د کذالك په معنٰی دئ یعني د مخکې آیات د حکم په شان دئ .

۸-ق : د اعلامه چې د ځینو علماوو په آند دلته وقف کول جائز دي خو وقف نه کول ښه دي .

۹-قِلا : یعني وقفه مه کوئ .

۱۰-قِف : یعني وقف وکړه .

۱۱-صلي : یعني وصل وکړه وصل تر وقف غوره دئ .

۱۲-وقفه: د اوږدې سکتې علامه ده او د قرأت د علم په اصطلاح کې سکته او وقفه سره قریب المعنٰی ﴿ په معنٰی کې نژدې دي ﴾
مګر په اصطلاح کې سکته وصل ته او وقفه وقف ته نژدې ده .

۱۳-س : د سکتې علامه ده چې ږغ یې د ساه څخه پریکوي .

۱۴- ﴿۝﴾: دائره د مطلق آیات علامه ده که چیري فقط دا علامه وي وقف دي وکړل سي او که چیري پر سر یې ﴿ لا ﴾ وي
بیا یې وصل هم جائز دئ .

۱۵- ۵ : د نوموړي علامې حکم د دائرې د علامې د حکم په څېر دئ .

۱۶-صل : یعني وصل وکړه .

۱۷- ۛ :- د معانقه وقف علامه ده چې په حاشیه کې ﴿ مع ، یا معًا ﴾ لیکل سوی وي .

معانقه :- په لغت کې دغاړي کیدلو او یو د بل سره غیږ په غیږ کیدلو ته وایي .

مګر په تجوید کې کله چې دوه وقفونه څنګ پرڅنګ راغلي وي هغه ته معانقه وقف ویل کیږي .

د معانقې حکم:- حکم یې دادئ چې که چیري په اوله کلمه کې وقف وکړو دوهمه کلمة باید په وصل سره ولوستل سي .

د مثال په ډول ﴿ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴾ په هر ځای چې تلاوت کونکئ و دریږي پر هغه بل ځاي به نه دریږي او نه به
پر دواړو ځایونو وقف کوي او نه به پر دواړو ځایو باندي وصل کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د معانقې شمېر په قرانکريم کې)

دا چې معانقه به په قرآنکريم کې څو ځايه راغلې وي علماء يې په اړه په يوه خوله نه دي بلکې د متقدمينو په آند معانقه په قرآنکريم کې شپاړس ځايه راغلې ده چې وروسته به يې ځايونه په ګوته سي او د متـاخرينو علـماؤ لـه آنده د دغـه شـپاړسو ځايونو تر څنګ اتـلس ځـايه نوره هـم راغلـې ده .

په لاندي جدولونو کي په لومړی جدول کي هغه شپاړس ځايونه مطالعه کړئ چي د متاخرينو او متقدمينو علماؤ پرې اتفاق دئ او په دوهم جدول کي هغه اتلس ځايونه مطالعه کړئ چي يوازي د متاخرينو علماؤ له آنده معانقه سته او د متقدمينو له آنده پر نوموړو ځايونو باندي معـانقه نسته البـته دغه جدولونه په خپل وارسره کتلای سئ:-

هغه ځايونه چي يوازي د متاخرينو له آنده معانقه پرې کيږي			
شمېره	سورة	رکوع	آيات
١	البقرة	١	٢
٢	البقرة	١١	٦٦
٣	البقرة	٨	١٥٠
٤	آل عمران	٣	٣١
٥	المائدة	٥	٣١
٦	الاعراف	٢١	١٦٣
٧	الاعراف	٢٣	١٧٢
٨	الاعراف	٢٣	١٨٨
٩	هود	٤	٤٦
١٠	الفرقان	١	٤
١١	القصص	٤	٣٥
١٢	الاحزاب	٨	٦٠
١٣	المؤمن	٨	٦٩
١٤	الدخان	٣	٤٤
١٥	الفتح	٤	٢٩
١٦	الممتحنة	١	٣
١٧	الانشقاق	١	١٤
١٨	القدر	١	٤

هغه ځايونه چي د متقدمينو او متاخرينو علماؤ پرې اتفاق دئ			
شمېره	سورة	رکوع	آية
١	البقرة	٢٤	١٩٥
٢	آل عمران	١٧	١٧١
٣	المائده	٦	٤١
٤	الاعراف	١١	٩١
٥	التوبة	١٣	١٠١
٦	ابراهيم	٢	٩
٧	الفرقان	٣	٣٢
٨	الفرقان	٥	٥٥
٩	الشعرآء	١١	٢٠٨
١٠	الاحزاب	٢	١٣
١١	الزخرف	١	٢
١٢	الدخان	١	٢
١٣	محمد	١	٤
١٤	الطلاق	٢	١٠
١٥	القلم	٢	٤٠
١٦	المدثر	٢	٣٦

١٨: وقف النبي (ص):- د نوموړي وقف چي په احاديثو کـي يې د پيغمبر (ص) څخه ثبوت راغلی دی د دې ځـاي د صحـابـي څخه چي موږ په مـسجد نـبوی کي نـاسـت وو چـي پـېـغـمبـر (ص) تـلاوت کـوی چـي د لـتـه يې وقف وکړ -

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مثال يې (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّکَ وَاسْتَغْفِرْهُ ؏) النصر آية۳ .

۱۹: وقف جبرائیل:- دا دغه معنٰی ورکوي چي جبرآئیل (ع) په تلاوت کولو کي ونبي کریم (ص) ته وقف کړی دی نو دا دوقف جبرآئیل په نامه یادیږي ، مثال يې (قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ ق) آل عمران اية ۹۵ کي راغلئ دی .

۲۰: وقف غفران:- دا وقف د بخښني په معنٰی دی یعني د دې آیاتونو مضمون او تفسیر د بخښني ایاتونه دي .

مثال يې (أَوَلَيْسَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ بِقٰدِرٍعَلٰى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؏) یس اية ۸۱ .

۲۱: وقف منزل :- کله چي حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ۷ کاتبان د قرآن الکریم لپاره مقرره کړه نوموړو کاتبانو قرآن عضیم الشان په اووه شپې او ورځي ولیکی نو هره شپه او ورځ ته يې وقف منزل ویل کیږي ، کوم چي د قرآن الکریم ۷ منزله بلل کیږي مثال يې په (سورة یٰس (۳۰) آیت) کي دی .

(دوقف ګټې)

په وقف کولو کي زیاتي ګټې نغښتي دي د مثال په ډول یو څو دانې يې په لاندي ډول وړاندي کوو :-

لومړی : ښکاره ده چي په یوه ساه سره ټوله مطلوبه تلاوت شونی نه وي وقف کول و تلاوت کونکي ته اجازه ورکوي تر څو د نوي ساه په اخستلو سره د بیا لپاره تلاوت پیل کړي او که د وقف اجازه نوي نو تلاوت کونکي ته به تلاوت کول ګران کار سي .

دوهمه ګټه : که چیري تلاوت کونکي ته په تلاوت کي یو ډول ستونزه پېښه سي کولای سي چي د وقف په مټ خپله ستونزه حل کړي او بېرته خپل تلاوت پیل کړي .

دریمه ګټه:وقف کول تلاوت کونکی د معنٰی د غلطئ څخه ژغوري د بیلګي په ډول که تلاوت کونکی پر لاندیني آیات باندي وقف و نه کړي په ښکاره غلطي (لحن جلي) کي به ښکېل سي : لکه ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ۝٧ لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَٰجِرِينَ ﴾ الحشر الاية ۷ - ۸ .

(وصل)

وصل د دوو کلمو ربط یعني یو ځای کولو ته وایي او د وقف ضد دئ یا په بل عبارت وصل د دوو کلمو یو ځای کولو ته وایي په داسي ډول چي ږغ (آواز) او ساه پرې نه سي .

(سکتة)

سکتة د تلاوت په جریان کي د ساه اخستلو پرته د لږ وخت آواز بندولو ته وایي چي د غه آواز د یوې کلمې په ویلو سره بند کړي نو موږ ویلای سو چي پر دغه کلمه باندي سکته وسوه یا په بل عبارت د وقف او وصل منځنی حالت ته سکته وایي .

(د سکتې ډولونه)

سکتة پر دوه ډوله ده چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :

۱:- معنوي سکتة **۲:- لفظي سکتة .**

۱- معنوي سکتة: په کومو ځایو کښي چي د دوو کلمو د یو ځای کېدو سره په معنٰی کښي د التباس د واقع کېدلو احتمال وي په هغو ځایونو کښي چي کومه سکتة کیږي هغې سکتې ته معنوي سکته وایي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه:- ﴿ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ عِوَجَا ۜ ﴿سكتة﴾ قَيِّمًا لِّيُنذِرَ ، مِن مَّرْقَدِنَا ۜ ﴿سكتة﴾ هَـٰذَا ، وَقِيلَ مَنْ ۜ ﴿سكتة﴾ رَاقٍ ، كَلَّا بَلْ ۜ ﴿سكتة﴾ رَانَ ﴾ په ټوله قرآنکريم کښي داغه څلور ځايه معنوي سکتة ستة .

٢- لفظي سکتة :- کله کله سکتة د همزې دصفا او محقق ادا کولو په غرض سره کيږي دې سکتې ته لفظي سکتة وايي او د حفص ﴿ رح ﴾ په طريقه سره پـه قرآنکريم کي هيڅ ځای لفظي سکته نسته .

(اجتماع ساکنين)

(د دوو وړغندی لرونکو تورو يو ځای کېدل)

د ساکنينو اجتماع يعني د دووساکنو حروفو يو ځای کېدل چي په يـوه کلمة کي وي يا په دوو کلمو کي وي پر دوه ډوله دي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي:-

١:- علی حده ٢:- علی غير حده .

١- علی حده : علیٰ حده اجتماع دې ته وايي چي اول ساکن توری مده وي او دواړه ساکن توري په يوه کلمة کښي وي ، د ساکنينو دغه اجتماع علیٰ حده ده يعني پر خپله اندازه او حالت باندي برابره ده او دغه د ساکنينو اجتماع رواده لکه: ﴿ ءَآلْـَٔـٰنَ ، الٓمٓ ۝١ ،وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧ تَعۡلَمُونَ ﴾ .

البته د دې دوو شرطونو په شتون کښي او که يو د دې دوو شرطونو څخه موجود نه وي نو د ساکنينو اجتماع علیٰ غير حده اجتماع ده نوموړي اجتماع جائز نه ده .

٢- علی غير حده: علیٰ غير حده دې ته وايي چي اول ساکن توری مده وي او دواړه ساکنه په يوه کلمة کښي نه وي او يا اول ساکن توری مـده نـه وي يـا دواړه سـاکنان په يوه کلمة کښي نه وي د غه د سـاکنينو اجتماع علیٰ غير حـده اجتـمـاع ده يعني د خپل حالت او اندازې څخه وتلې او د غه د ساکنيـنو اجتماع نه ده جائز .

(د ساکنينو علی غير حده اجتماع د پاي ته رسېدو لاري)

د ساکنينو علیٰ غير حده اجتماع په څو لارو سره پاي ته رسيږي چي د لانديـنيو لارو څخه عبارت دي :-

لومړی : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری مده وو خو دوهم ساکن په بله کلمه کښي وو اول سـاکن يعني مـده تـوری حـذفـيږي ، لـکـه : ﴿ أَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ، وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ﴾ .

دوهمه : که چيري پـه دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د جمعې ميم وو ضمه(پېښ) ورکول کيږي لکه:﴿ عَلَيۡكُمُ ٱلۡقِتَالُ ﴾.

دريمه : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکن توری د لين واو وو البته دغه واو دجمع لپاره راغلی وو دغه واو ته هم ضمه (پېښ) ورکول کيږي ، لکه : ﴿ فَلَا تَخۡشَوُاْ ٱلنَّاسَ ﴾ .

څلورمه : که چيري په دوو ساکنو تورو کښي اول ساکـن تـوری د حروف جرمِنْ وو يعني د مِنْ نون وو لومړی ساکن يـعني نـون تـه زور ورکـول کيـږي . لـکـــه : ﴿ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٍ ﴾ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه : که چیرې په دوو ساکنو تورو کښې اول ساکن توری د ﴿ الٓمٓ ﴾ میم وو هغه ته هم زور ور کول کیږي .

لکه : ﴿ الٓمٓ ۞ اللهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ﴾ .

شپږمه : که چیرې په دو ساکنو تورو کښې په پورتنیو صورتونو کښې یو لاهم نه وو نو بیا اول ساکن توري ته زېر ورکول کیږي .

لکه : ﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱللَّهَ ، أَوِ ٱدۡعُواْ ٱلرَّحۡمَٰنَ ، إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ ، أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ﴾ .

(د همزې بیان)

همزة د هجاء د تورو څخه یو توری دئ چي کله د الف په بڼه لیکل کیږي او کله د عین د سر په څېر لیکل کیږي پر دوه ډوله ده چي د لاندي ډولو څخه عبارت دي :-

۱-وصلي همزة : هغه همزة ده چي د کلام په پیل کي ثابت پاتیږي ، په درج کې ساقطیږي او د وصل په حالت کي حذفیږي .

نوموړې همزة په اسم ، فعل او حرف دریو سرو کي راځي .

وصلي همزة په فعل کي : فعل پر درې ډوله دی چي د ماضي ، مضارع او امر څخه عبارت دئ .

وصلي همزة په ماضي او امر کي راځي او په مضارع کي نه راځي ، ماضي چي ثلاثي ، رباعي ، خماسي او سداسي راځي خو دغه همزة په خماسي او سداسي ماضي کي راځي د خماسي مثال لکه :-[ان الله اصطفیٰ ءآدم ونوحا].

د سداسي مثال لکه : -[واذ استسقٰي موسیٰ لقومه] .

وصلي همزة په امر کي راځي البته په ثلاثي ، خماسي او سداسي صیغو کي .

د ثلاثي مثال لکه : [ادع الي سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة] د خماسي مثال لکه : [فقلنا اضرب بعصاک الحجر] .

د سداسي مثال لکه : [فقلت استغفروا ربکم انه کان غفارا].

په فعل کي د وصلي همزې حکم : کومه وصلي همزةچي په فعل کي راسي هر ډول فعل چي وي یعني ماضي وي او که امرو و دریم حرف ته یې کتل کیږي که یې دریم حرف پیښ لرونکی وو د غه همزة به مضمومه وي لکه : [اُدع]اوکه یې دریم حرف زېر لرونکی وو د غه همزة به مکسوره وي لکه [اضرب] .

که یې دریم حرف زور لرونکی وو د غه همزة زېر لرونکې راځي لکه : [اِذْهَبْ] .

پاملرنه : پاته دي نه وي چي که په فعل کي دریم حرف زور لرونکئ وو همزة یې زېر لرونکې راځي او زور لرونکې نه راځي لامل یې دا دئ چي که چیرې زور لرونکې راسي د مضارع سره به ورته والی رامنځته سي یعني دغه نوموړی فعل به د مضارع څخه نه توپیریږي ځکه په مضارع کي وصلي همزة نه راځي .

وصلي همزة په اسم کي : وصلي همزة په اسم کي پر دوه ډوله راځي چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :-

۱:- قیاسي **۲:-سماعي** .

قیاسي وصلي همزة : قیاسي وصلي همزة د خماسي او سداسي فعلونو په مصدرنو کي راځي د خماسي مثال لکه :[وحرموا مارزقهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله افتراء علي الله] او د سداسي مثال لكه : [والله عزير ذوانتقام] .

د قياسي وصلي همزې حکم : پـه دغـو ځـايـونـو کي چي همزة په پيل کي راسي کسره يې واجـب ده .

سماعي وصلي همزة : سماعي وصلي همزة په قرانکريم کي په اوو اسمونو کي راځي چي د لاندي ځايونو څخه عبارت دي :

﴿ ابن ـ ابنة ـ امرؤ ـ امرآة ـ اثنين ـ اثنتين ـ اسم ﴾ مـثـالـونـه يې پـه لانـدي ډول دي .

د سماعي وصلي همزې مثالونه			
كلمة	مثال	سورة	آيات
ابن	[اسمه عيسي ابن مريم وجيها في الدنيا والاخرة]	آل عمران	٤٥
ابنت	[ومريم ابنت عمران]	التحريم	١٢
امرؤ	[ان امرؤ هلک ليس له ولد]	النسآء	١٢٨
امرآت	[وضرب الله مثلا للذين ءامنوا امرت فرعون]	التحريم	١١
اثنين	[اثنان ذوا عدل]	المائدة	١٠٦
اثنتين	[فانفجرت منه اثنتا عشرة عينا]	البقرة	٦٠
اسم	[ومبشرا برسول ياتي من بعدي اسمه احمد]	النصف	٦

د سماعي وصلي همزې حکم : د نـومـوړي هـمـزې حـکـم دا دی چـي پـه ټـولـو ځـايـونـو کـي بـه زېـر لرونـکې راځـي .

يـادونـه : قياسي وصلي همزة و دې تـه وايـي چي د قانون لمخي همزة په لفظ کي راغلې وي او دليل پرې موجود وي او سماعي وصلي همزة ودې ته وايي چي د قانون لمخي منځته نه وي راغلې بلکي د عربو څخه يې اورېدنه سوې وي .

وصلي همزة په حرف کي : وصلي همزة په حرف کي يوازي پـه ال کي راځـي .

کلمة کله پرته له ال څخه راتلای سي او کله نه سي راتلای چي مخکي يې پوره بيان وسو .

پـه حـرف کـي د وصـلي هـمـزې حـکـم : پـه حرف کي چي وصلي همزة راسي تل به زور لرونکی وي بل هيڅ حرکت نه قبلـوي .

(قطعي همزة)

٢:- قطعي همزة : هغه همزة ده چي د کلام په درج کې نه حذفيږي بلکي په پيل کي هم ويل کيږي او په وصل کي هم ويل کيږي

لکه همزة د ﴿ أَنْعَمْتَ ﴾ څکه ورته قطعي همزة ويل کيږي چي نوموړې همزة د وينا پر مهال حروف قطعه کـوي يعني پـرېکـوي

يې ، همدا ډول نوموړې همزة زور لرونکې راځي لکه پورتنۍ مثال، زېر لرونکي راځي لکه [انا] ، پېښ لرونکي راځي لکه:[أُتوا] ، د کلمې په سر کي راځي لکه پـورتـنـي مثـالونه يې ، په منځ کي راځي لـکـه : [سئلت] او پـه پـای کـي راځـي لـکـه : [جآء] .

د همزې حکمونه :- همزة څو حکمونه لري چي ځيني يې په لاندي ډول دي :-

١:- حذف: حذف و دې ته وايې چـي همزة له منځه ولاړه سي لکه : [اَعِدُ] چـي په اصل کي [آاَعِدُ] يعني دوې همزې وي خو د صرفي قـانـون لمـخـي يـوه هـمـزة حـذف سـوه .

٢:- تسهيل : تسهيل و دې ته وايې چي همزة دهمزې او د ماقبل د حرکت څخه د پيداکېدونکې حرف تر منځ وي مثلاً زور څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیداکېدونکئ توری الف دئ او د پېښ څخه پیداکېدونکئ توری واو دئ او د زېر څخه پیداکېدونکئ توري یاء ده لکه: ﴿ ءَاۡعۡجَمِیٌّ ﴾.

۳:- ابدال : ابـدال دي تـه وايې چـي هـمـزة د علت په تـوري ﴿ حرف مده ﴾ سره بـدلـه سـي لـکـه: ﴿ ءَامن، إِيمَـٰنًا ، ٱؤۡتُمِنَ ﴾ .

د همزې او الف توپیر : الف هغه توری دئ چي تل وړغندی لرونکئ وي او بېله ژب بندئ ادا کیږي او همزة هغه توری دئ چي حرکت قبلوي خـو کـوم وخت چي ساکن سي د ادا پرمهال بېله ژب بندئ نه ادا کیږي .

(همزة په اعتبار دمحل)

همزة په اعتبار د محل پر دوه قسمه ده چي په لاندي ډول ده:-

۱:- همزة اصلي **۲:- همزة زائده**.

۱:- همزة اصلي : هغه همزة ده چي په مقابل د (ف ، ع ، ل) راغلې وي ، لکه : (امر ، سآل ، قرآ) .

۲:- همزة زائده :هغه همزة ده چي په مقابل د(ف ،ع ، ل)کي نه وي راغلې، لکه : (اکرم) کَرَمَ اصلي حروف دي او همزة زائده راغلې ده .

(همزة په تفصيلي ډول)

همزة پـه تفصيلي ډول پر ۵ قـسـمـه ده :-

۱:- چي دواړه همزې متحركي قطعي وي ، لکه :(ءانزل) .

حکم يې : بايد تسهيل په کښي وکړه سي .

۲:- چي دواړه همزې متحرکي وي چـي اولـه يـې متحركه قطعي او دوهمه يې متحرکه وصلي وي ، لکـه:(ءاستکبرت ، ءاطلع) .

حکم يې: بـايــد حـذف اجـــرا سـي .

۳:- چي اوله همزة متحركه قطعي او دوهمه يې غير متحرکه وي ، لکه :(ءآمن ، ءايمان) نو ويل يې داسي دي (آمـن ، ايمان) .

حکم: بايد حـذف او ابـدال اجــرا سـي .

۴:- چي دواړه متحركه وي اوله همزة قطعي او دوهمه همزة وصلي وي، لکه:(ءالله ، ءالئٰن) نو ويل يې داسي دي(الله ، اٰلئٰن) .

حکم يې: تـسـهيـل او ابدال بايـد وسي .

۵:- چي اوله همزة متحركه وصلي او دوهمه همزة غير متحرکه وي ، لکه : (رءايتموني) .

حکم: بايد حـذف او ابـدال اجــرا سي .

(هاى ضمير)

هاى ضمير:- هغه هاء ته ويل کيږي چـي نوموړي څلور شرطه پـه کـښـي داخـل وي لـکه:-

۱:-نوموړې ها به د کلمې په اخر کي موجوده وي ، په مينځ يا د کلمې په سر کي به نه وي.

۲:-نوموړې هابه د مذکر ها يي د مونث ها به نه وي .

۳:- نوموړې ها بـه پــر اصـلي حـروفـو نـه وي راغلې (زائده) بـــه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴:-نوموړې ها به په ماقبل کي مرجع ولري یعني یوشي ته به راجع کیږي .

د های ضمیر لپاره څلور قواعد موجود دي ، چي دوه قواعد د حرکت په هکله دي او دوه قواعد نور د صلې په هکله دي:-

۱:-که چیري د های ضمیر څخه مخکي کسره یا یایي ساکنه وه نو های ضمیر مکسوره لوستل کیږي .

لکه :- (بِهِ الیهِ) مګر د دې قاعدې څخه څلور ځایونه مستثٰنی دي ، چي په دوو کلمو کي مضمومه لوستل کیږي او په دوو کلمو کي ساکنه لوستل کیږي ، په کومو کلمو کي چي مضمومه لوستل کیږي هغه دا دي.

۱: (وما انسٰنیهُ)په سورة الکهف کي ۲: (علیهُ الله) په سورة الفتح کي .

هغه ځایونه چي ساکنه په کښي لوستل کیږي ، ۳: (ارجه)دوه ځایه په سورت اعراف کي ۴: او (فالقه)په سورت النمل کي.

۲ قاعده:- که د های ضمیر مخکي نه کسره وه او نه یایی ساکنه وه نوموړې ها مضمومه لوستل کیږي ، لکه:(اخاهُ ، رآیتموهُ)

مګر د دې قاعدې څخه یوه کلمه مستثٰنی ده چي په هغه کي مکسوره لوستل کیږي هغه دا ده(ویتقه) په سورت النو رکي .

۳ قاعده:- که چیري د های ضمیر مخکي او وروسته حرکت وو نو په های ضمیر کي صله کیږي که یې ماقبل مضموم ؤ نو صله د واو سره کیږي او که یې ماقبل مکسور ؤ نو صله د یا سره کیږي ، لکه (امره الی الله بوجهه سؤء العذاب)مګر د دې قاعدې څخه هم یوه کلمه مستثٰنی ده چي هغه (یرضه لکم) په سورة الزمر کي .

۴ قاعده:- که د های ضمیر مخکي او وروسته دواړه ساکن وه یا یې وروسته ساکن موجود ؤ نوپه دې دریو صورتونو کي صله نه کیږي ، لکه (منه الماء ، یعلمه الکتاب ، منه ایت) مګر یوه کلمه چي (فیه مهانا) ده د دې قاعدې څخه مستثٰنی ده .

(قطع)

قطعه:- په لغات کي پرې کولو ته وایي ، او د تجوید په اصطلاح کي د تلاوت ختمولو ته قطعه وایي .

د وقف او قطعي ترمنځ فرق دا دی چي د وقف وروسته د تلاوت اراده موجوده ده ، او په قطعه کي وروسته اراده موجوده نه وي ، نو قطع داسي ځای کول پکار دي چي سورة ختمه سي یا په سورت کي یو واقعه ختمه سي .

(په قرآن الکریم کي د هجاء د توروشمېر)

د قرآن الکریم ټوله حروف درې سوه درویشت زره ، شپږ سوه ، یو اویا حرفه دي (۳۲۳٦۷۱).[9]

د (الف) حرف (۴۸۸۷۲) ځلي په قرانکریم کي راغلی دی

د (ت) حرف (۱۱۱۹) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ج) حرف (۳۲۷۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (خ) حرف (۲۴۱۶) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ذ) حرف (۴۶۹۷) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ز) حرف (۱۵۹۰) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د(ش) حرف (۲۲۱۵۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ب) حرف (۱۱۲۲۸) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ث) حرف (۱۲۷٦) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ح) حرف (۹۷۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (د) حرف (۵٦۴۲) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (ر) حرف (۱۱۷۹۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د (س) حرف (۵۸۹۱) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

د(ص) حرف (۲۰۱۳) ځلي په قرآنکریم کي راغلی دی

9: وجمیع حروف القرآن ثلاثمائة ألف حرف وثلاثة وعشرون ألف حرف وستمائة حرف وأحد وسبعون حرفاً. الاتقان ج : ۱ ص : ۷۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(ض) حرف (۱۶۲۰۷) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (ظ) حرف (۸۴۳) ځلي په قرآنکريم کي راغلى دى

د (غ) حرف (۲۲۰۸) ځلي په قرآنکريم کي راغلى دى

د (ق) حرف (۶۱۸۱۳) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (ل) حرف (۳۴۳۲) ځلي په قرآنکريم کي راغلى دى

د (ن) حرف (۲۶۵۶۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د(هـ) حرف (۹۱۷۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (ي) حرف (۲۵۹۱۹) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (ط) حرف (۱۲۷۴) ځلي په قرآنکريم کي راغلى دى

د (ع) حرف (۹۲۰۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د(ف) حرف (۸۴۹۹) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (ك) حرف (۹۵۲۲) ځلي په قرآنکريم کي راغلى دى

د (م) حرف (۳۶۵۳۵) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (و) حرف (۲۵۵۳۶) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

د (لا) حرف (۳۷۲۰) ځلي په قرآنکريم کې راغلى دى

(په قرآن الكريم كي حركات ، مدونه ، شدونه...)

د قرانكريم ټوله زورونه (۱۳۰۳۶۰) دي

د قرآنكريم ټوله پېښونه (٤٢٢٧٦) دي

د قرآنكريم ټوله ټكي (١٥٠٥٦٤) دي

د قرآنكريم ټول منفصل مدونه (۳۰۱۵) دي

د قرآنكريم ټوله زېرونه (٥١٢٧٦) دي

د قرآنكريم ټوله شدونه (۲۴۶۹۷) دي

د قرآنكريم ټوله متصل مدونه (۲۱۰۱) دي

د قرآنكريم ټوله وړغندي (۶۲۴۶۲) دي

(مشهور قرآءتونه)

د قراءة لپاره يو ركن دادئ چي په سند رسېدلى قراءة به وي اوس خبره داده چي په سند رسېدلي قراءتونه كوم دي ؟

جواب دا دئ چي دا خبره يوه داسي خبره ده چي علماء كرام يې په اړه په يوه خوله نه دي بلكي ځني علماء كرام په دې آند دي چي مشهور قرآءتونه اوه دي ددې اوو قرآءتونه پرته پربله طريقه باندي تلاوت كول نه دي روا ځيني علماء په دې آند دي چي په سند رسېدلي قراءتو نه اوه نه دي بلكي تر اوو زيات دي او اوه په دې وجه مشهور سوي دي چي علامه شاطبي رحمة الله عليه جمعه كړي دي په هر صورت د ځينو مشهور قراءتونو معلومات رانقلوو تر څو په منځ كي يې هغه قراءة معلوم سي چي موږ يې پر لاره روان يو هغه ډله علماء چي مشهور قاريان اوه ګڼي هغه يې نومونه پدې ډول بيانوي :

(اووه مشهور قاريان)

۱:- عبد الله بن كثير المكي الداري رحمة الله عليه .

۲:-نافع بن عبدالرحمان بن أبي نعيم المدني رحمة الله عليه .

۳:- عبد الله بن عامر الشامي رحمة الله عليه .

۴:- أبوعمروزبان بن العلاء بن عمار البصري رحمة الله عليه.

۵:- عاصم بن ابي النجودالاسدي رحمة الله عليه.

٦:- حمزة بن حبيب الزيات رحمة الله عليه .

۷- ابوالحسن علي بن حمزةالكسائي النحوي رحمة الله عليه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عبد الله بن كثير المكي الداري)

عبد الله بن كثير المكي الداري رحمة الله عليه د اصحابانو په لړ کي د حضرت انس بن مالک ﷺ ، عبدالله بن زبير ﷺ او ابوايوب انصاري ﷺ سره ليدلي دي د ده مبارک قراءة په مکة مکرمة کي زيات مشهور دئ او په ۱۲۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ .
کوم قاريان چي دده څخه يې روايت کړی دئ بزي او قنبل زيات پکښي مشهور دي .

(نافع بن عبدالرحمن بن أبي نعيم المدني)

نافع بن عبدالرحمان بن أبي نعيم المدني په خپله زمانه کي د اوياوو داسي تابعينوڅخه استفاده کړې ده چي هغوی حضرت ابي بن کعب ﷺ ،حضرت ابوهريرةﷺ او حضرت عبدالله بن عباسﷺ شاګردان وه د دوئ مبارکانو قراءة په مدينه منوره کي زيات مشهور وو نوموړي په ۱۶۹ هـ سنه کي وفات سوی دئ ، د يادوني وړده چي د ده د قراءة په راويانو کي مشهور ابوموسیٰ قالون او ابوسعيد ورش وه ابوموسیٰ قالون په ۲۲۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ او ابوسعيد ورش په ۱۹۷ هـ سنه کي وفات سوی دئ .

(عبد الله بن عامر الشامي)

عبد الله بن عامر الشامي رحمة الله عليه د اصحابانو مبارکانو په لړ کي حضرت نعمان بن بشيرﷺ او حضرت واثلة بن اسقعﷺ ليدلي وه نوموړي عالم د قراءة په علم کي د حضرت مغيرة بن شهاب مخزومي رحمة الله عليه څخه زده کړې ،کړي دي د ده قراءة د شام په سيمه کي ډېر مشهور دئ او په ۱۱۸ هـ سنه کي وفات سوی دئ ، د هغه کسانو په لړ کي چي د ده څخه يې د قراءة روايتونه کړي دي هشام اوزکوان نومي قاريان مشهور دي .

(أبو عمرو زبان بن العلاء بن عمار البصري)

أبو عمرو زبان بن العلاء بن عمار البصري د حضرت سعيد بن جبير رحمة الله په واسطه د حضرت عبدالله بن عباس ﷺ او حضرت ابی بن کعبﷺ څخه د قراءة په ښانګه کي زده کړې کړي دي، د نوموړي عالم قراءة په بصره کي زيات مشهور دئ او په ۱۴۵ هـ سنه کي وفات سوي دئ ، د ده د قراءة په راويت کونکو کي ابوعمر الدوري او ابوشعيب سوسي رحمة الله عليهما نوموتي کسان دي ،ابوعمر الدوري رحمة الله عليه په ۲۴۶ هـ سنه کي او ابوشيعب سوسي رحمة الله عليه په ۲۶۱ هـ سنه کي وفات سوی دئ.

(عاصم بن ابي النجودالاسدي)

عاصم بن ابي النجودالاسدي د حضرت زر بن حبيش رحمة الله عليه په واسطه د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ څخه د قراءة په ښانګه کي زده کړې ،کړي دي همدا ډول يې د ابو عبدالرحمٰن سلمي رحمة الله عليه په واسطه د حضرت علي ﷺ څخه قرانکريم زده کړی دئ د نوموړي عالم کنية نوم ابوبکر دئ ، د لوړو تابعينو څخه دئ د اصحابانو په لړ کي يې د ابي رمثة رفاعة التميميﷺ او حارث بن حسان البکريﷺ سره ليدلي دي ده مبارک د دغه دواړو اصحابانو څخه يو ، يو حديث رانقل کړی دئ چي د لومړی صحابي حديث يې مسند امام احمد بن حنبل رانقل کړی او ددوهم صحابي حديث يې سنن ترمذي رانقل کړی دئ .

حضرت عاصم رحمة الله عليه په خپله زمانه کي يو لوی عالم ؤ، سپېڅلي او د تقوای څښتن وو ښه بيلګه يې د اده چي عبدالله بن **احمد بن حنبل فرمايي:** ما د خپل پلار احمد بن حنبل څخه وپوښتل چي عاصم څنګه عالم دئ ؟ پلار په ځواب کي راته وويل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوره ، صالح او ثقة انسان دئ بيا مي ترې وپوښتل چي کوم قراءة دي خوښيږي ؟ پلار په خوب کي راته وويل : دمدينه والو قراءة مي خوښ دئ بيا مي ورته وويل : که هغه نه وو ؟ پلار په خوب کي راته وويل : د عاصم قراءة غوره دئ .

حضرت عاصم بن ابي النجود رحمة الله عليه په ۱۲۸ هـ سنه کي د دې فاني نړی څخه دشام په سيمه کي سترګي پټي کړي دي د ځينو په آند د ده وفات په کوفه کي سوی دئ .

ډېرو کسانو دده څخه روايتونه کړي دي خو په ټولو کي نوموړي روايت کونکی حفص بن سليمان او ابوبکر شعبة بن عياش رحمة الله عليهما دي ، حضرت حفص بن سليمان په ۱۸۰ هـ سنه کي وفات سوی دئ او حضرت شعبة بن عياش په ۱۹۳ هـ سنه کي وفات سوی دئ .

(حمزة بن حبيب الزيات (رح))

حمزة بن حبيب الزيات د نوموتو قاريانو د ډلي څخه دئ نوموړي د سليمان اعمش څخه ، سليمان اعمش بيا د يحيى بن وثاب څخه ، يحيى بن وثاب بيا د زر بن حبيش څخه زده ، زر بن حبيش د حضرت عثمانﷺ ، حضرت عليﷺ او حضرت عبدالله بن مسعودﷺ څخه د قراءة په ځانګه کي لاسته راوړني کړي دي .

د ده د قراءة په روايت کونکو کي مشهور خلف بن هشام او خلاد بن خالد دي ، خلف بن هشام په ۱۸۸ هـ کي او خلاد بن خالد په ۲۲۰ هـ سنه کي وفات سوي دي .

(ابوالحسن علي بن حمزة الکسائي النحوي)

ابو الحسن علي بن حمزة الکسائي النحوي په ۱۸۹ هـ سنه کي وفات سوی دئ قراءة يې د کوفې په سيمه کي زيات مشهور وو د ده دقراءة په روايت کونکو کي ابو الحارث مروزی او ابو عمر الدوري رحمة الله عليهما زيات مشهور دي .

يادونه : هغه علماؤ چي قراءتونه يوازي اوه نه بولي بلکي په دې آند دي چي د دغه اوو مشهورو قراءتونو پرته نور قراءتونه هم سته درې قاريان يې نور هم رانقل کړي دي چي د لاندي قاريانو څخه عبارت دي :-

لومړی : يعقوب بن اسحاق خضرمي رحمة الله عليه چي د سلام بن سليمان الطويل څخه يې د قراءة په ځانګه کي زده کړي کړي دي او هغه بيا دعاصم او ابو عمر رحمهما الله څخه زده کړي کړي دي او په کال ۲۲۵ هـ کي وفات سوی دئ .

دوهم : خلف بن هشام رحمة الله عليه چي د حمزة بن حبيب الزيات تر عنوان لاندي يې بيان وسو .

دريم : ابوجعفر يزيد بن القعقاع رحمة الله عليه دئ چي د حضرت عبدالله بن عباسﷺ ، حضرت ابوهريرةﷺ او حضرت ابی بن کعبﷺ څخه يې زده کړي کړي دي او په کال ۱۳۰ هـ کي وفات سوی دئ ، قراءة يې په مدينه منوره کي دود وو .

د ځينو په آند مشهور قراءتونه څوارلس دي چي لس يې پور ته ذکر سوه او څلور يې نور هم ذکر کړي دي چي نومونه يې په لاندي ډول دي :-

لومړی:حسن بصري رحمة الله عليه چي نوموتی تابعي دی، په کال ۱۱۰هـ کي وفات سوی دی او قرءة يې په بصره کي مشهور دئ.

دوهم : محمد بن عبدالرحمٰن ابن محيص رحمه الله چي د حضرت مجاهد رحمه الله شاګرد وو او د ابو عمرو رحمه الله عليه استاذ وو او په کال ۱۲۳هـ کي وفات سوی دئ قراءة يې په مکه مکرمة کي مشهور دئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : يحيىٰ بن مبارك يزيدي رحمه الله دئ چي دحمزه او ابوعمرو رحمهما الله څخه يې زده کړي ،کړي وې او په کال ۲۰۲ هـ کي وفات سوی دئ .

څلورم : ابو الفرج محمد بن احمد شنبوري رحمه الله عليه دئ چي د ابن شنبوري رحمه الله عليه څخه يې زده کړي ، کړي دي او په کال ۳۸۸ هـ کي وفات سوی دئ .

په هر صورت کي په دغه څوارلس قراءتونو کي لومړني لس مشهور دي او د دې جوګه دي چي تقليد يې وسي او پاته څلور قراءتونه شاذ دي .

(د قاري يا مقرء تعريف)

قاري په لغت کي د لوستونکي په معنٰی دئ او د تجويد په اصطلاح قاري يا مقرء و هغه چاته ويل کيږي چي د تجويد د قانون لمخي قرآنکريم په صحيح طريقه باندي ووايي او د تجويد پر اصولو باندي هم بر لاسي ولري او دقراءة سلسله دپورتنيو ذکر سوو لارو څخه رسول الله ﷺ ته رسېدلې وي .

(دقاري ډولونه)

قاري پر دوه ډوله دئ چي د لاندي ډولونو څخه عبارت دي :

۱ : مبتدي ۲ : منتهي

مبتدي قاري : د هغه قاري څخه عبارت دئ چي د يوه څخه تر دريو قرائتونو پوري يې زده وي .

منتهي قاري : د هغه قاري څخه عبارت دئ چي د متواترو قرائتونو په لړ کي يې تر دريو زيات قرائتونه زده وي .

(د صحيح قرآءة رکنونه)

د صحيح قرآءة لپاره درې رکنونه دي کوم څوک چي نوموړي درې رکنونه پر ځای کړي قرآءة يې صحيح دئ او که چا پر ځای نه کړه نو قرآءة يې درست نه دئ عمل نه دئ په روا .

لومړی رکن : د عربي لغتو ديوې منل سوي او مشهوري طريقې سره به تلاوت برابر وي که څه هم هغه طريقه ضعيفه وي .

دوهم رکن : قراءة به د هغه رسم سره برابر وي چي د حضرت عثمان ﷺ څخه رانقل سوئ دئ يا په بل عبارت :-

درسم خط عثماني سره به برابر وي .

دريم رکن : د قراءة سند به په تواتر سره د رسول الله ﷺ څخه رانقل سوی وي .

(د قرآنکريم دويلو مرتبې)

د قرآنکريم د تلاوت مرتبې درې دي چي د لاندينيو مرتبو څخه عبارت دي :-

۱- ترتيل ، ۲- تدوير ، ۳- حدر .[10]

۱- ترتيل : نوموړي هغه مرتبه ده چي تلاوت په ښه ا رامتيا سره تر سره سي ، سره له دې چي په معنٰی کي يې هم فکر وسي او

10 : للقرآءة ثلاث مراتب : الترتيل ، والتدوير ، والحدر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تجوید ټولي قاعدې هم ورسره رعـایـت سي همدا مـرتـبـه تر ټولو ښه مـرتبه ده ځکه الله ﷻ د همدې مرتبې امر کړئ دئ.[11]

۲-تدویر: دا هغه مـرتـبـه ده چـي نه ډېره کـراره ده اونه هم ډېره چابکه ده البته د تجوید قواعدي پکښي مراعاته وي نوموړې مرتبه په غوره والي کي تـرتـیـل تـه نـږدې ده .[12]

۳-حدر : نوموړې مرتبه د تلاوت تر ټولو چابکه مرتبه ده البته د تجوید ټـولي قاعـدې بـه ورسـره مراعـاته وي .[13]

پاته دي نه وي چي په پورتنیو ټولو مرتبو سره تلاوت کول جائز دئ مګر لومړی مرتبه تر ټولو غوره مرتبه ده .[14]

یادونه : ځینو علماؤ ځلورمه مرتبه د تحقیق په نامه هم ښودلې ده نوموړي علماء زیاتوي چي دا داسي مرتبه ده چي په ارامـتیا کي تـر تـرتـیـل هم پورته ده دوئ دغه مرتبه د شاګردانو د تعلیم لپاره غوره ګڼلې ده خو غوره خبره داده چي پرهېز ځني وسـي ځکه پـه هـمـدې مـرتبه کي د دې وېـره ده چي افـراط بـه رامنځته سي د زیـات افـراط لـه امـلـه به غـلطي رامـنـځـتـه سي .[15]

(په تلاوت کي دآواز ښایست)

څرنګه چي په معاصر وخت کي په ښکلي آواز د تلاوت د لـهـجـو بـازار بـیـخـي زیات تود دئ ډېر خلک په دې موخه ډول ، ډول تلاوتونه اوري چي پر ښکلي آواز یې خوند واخلي د قرآن وحقیقت ته یې بیخي پام نه وي په همدې وجه باید موږ دې ته ځیر سو چي د تلاوت د اورېدلو څخه موخه ښـکـلی آواز نـه بلکي د قرآن الفاظو په صحیح ډول اورېدل دي که څه هم ښکلی آواز په تلاوت کي غوره رول لري او نا جائز هم نه دئ بلکي رسول الله ﷺ یې امر هم کړئ دئ او فرمایي :- اقرؤالقران بلحون العرب واصواتها وایاکم ولحون اهل العشق ولحون اهل الکتابین وسیجئ بعدي قوم یرجعون بالقران ترجیع الغناء والنوح لایجاوزحناجرهم مفتونة قلوبهم و قلوب الذین یعجبهم شانهم . (رواه البیهقي)

ژباړه : قرآن د عربو په لهجو او په ښکلو آوازو د دوي ولولئ، د عشق د ښتنانو او د اهل کتابو د لهجو څخه ځان وساتئ ژر دئ چي زما څخه وروسته به یوقوم (ډله) راسي چي دوئ به قرآن د سرود (ترنم) اوسندرزیو ژړاو په ډول لولي اوقرانکریم د دوئ د زړونو څخه نه شوه کیږي دنوموړو کسانوزړونه به په فتنو کښي مبتلاوي اوهمدا ډول هغه کسان چي د دوئ دا ډول تمثیل خوښوي.

په پورتني حدیث کي رسول الله ﷺ امر کړی دئ چي تاسو د قرانکریم تلاوت د عربو د ښکلو آوازنو په څېر وکړئ داچي د عـربـو ښکلي آوازونه چشي دي په اړه یې یو عالم فرمایي : مراد د ښکلو آوازنو څخه د قرانکریم داسي تلاوت دئ چـي پـر خـپـله سلیـقـه او طـبـعـه بـرابـر وي یـعـنـي نـه کـوم زیـادت او نــــه کـمــي پــکــښـــي وي .

دا چي رسول الله ﷺ د کومو آوازنو منعه کړې ده هغه آوازونه دي چي دسندرو سره ورته وي یعني هغه مقامونه په تـلاوت کـي رعـایـتـول کـوم چـي د موسیقي په علم پوري اړه لري .

---

11 : اما الترتیل : فهو قرآءة القرآن الکریم بتؤده وطمانینة مع تدبر المعاني ومراعاة احکام التجوید ، وهذه المرتبة هي افضل المراتب الثلاث حیث نزل بها القرآن الکریم والله سبحانه وتعالي امر لنبیه بها فقال : ﴿ وَرَتِّلِ ٱلۡقُرۡءَانَ تَرۡتِیلًا ﴿٤﴾ ﴾ سورة المزل الایة ٤ . غایة المرید ص : ٢٠ ، البرهان في التجوید القرآن للشیخ محمد الصادق قمحاوي ص : ٦ .

12 :اما التدویر : فهو قرآءة القرانکریم بحالة متوسطة بین الاطمنان والسرعة مع مراعاة الاحکام ، وهـي تلـي الترتیـل في الافضـلـیة . غـایـة المـرید ص : ٢٠ .

13 : واما الحدر : فهو قرآءة القرآن الکریم بسرعة مع المحافظة علي احکام التجوید . غایة المرید ص : ٢٠ .

14 : وهذه المراتب کلها جائزة . غایة المرید ص : ٢٠ .

15 : وذکر بعض علماء التجوید مرتبة رابعة ، وهي مرتبة التحقیق ، وقالوا بانها اکثر تؤدة ، واشد اطمنانا من مرتبة الترتیل ، وهي التي تستحسن في مقام التعلیم ، ولکن لابد ان یحترز معها من التمطیط والافراط في اشباع الحرکات حتی لایتولد منها بعض الحروف ، ومن المبالغة في الغنات الي غیر ذالک مما لایصح . (غایة المرید ص : ٢٠) ، نهایة القول المفید للشیخ محمد مکي ص : ١٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت داسي د آواز ښکلا چي د قرانکريم تلاوت د خپلي اصـلي وضعي څخه اړوي يا زيادت او نقصان پکښـي پيـدا کـوي حــرام يـا مـکـروه دئ .

کومي طريقي چي نـا جائز دي وروستـه بـه يـې ټـول ډولـونه راسـي څـکـه په مخکني حديـث کـي يې منعي تـه اشـاره وسـوه .

د دې تـر څنګ داسـي د آواز ښکلا چي د تلاوت منقوله طريقې ته کوم تاوان نه رسوي هغه جـائـز دئ چـي د هغه ټول ډولونه به هم په خپل وار راسي .

(په تلاوت کي نا مشروع لهجې)

شماره	بڼه	تعريف	حکم
۱	ټمطيت	چــي پــه حـروفـو کـي زيـادت کـوي	حرام
۲	تهمين	چی د وقف په وخت کې همزة پيداکي	حرام
۳	تعويق	چـي د کـلـمې په مينځ کې وقـف وکي	حرام
۴	تحريص	چي يو حرف ئې لا نه وی پوره کړی بل شروع کړي	حرام
۵	تفخيم	چـي ټـول حـروف پـوره او ډك وائي	حرام
۶	ترقيق	چی ټول حروف باريك وائي	حرام
۷	زمزمه	د سندرو په بڼه تلاوت کول	حرام
۸	رقزه	بې ځـايــه ادغـام کـول	حرام
۹	انعنه	د ډکوالی د ډېروالي له امله د عين آواز پيداکول	حرام
۱۰	تقطع	د تـلاوت پـر مـهـال بې ځـايـه سـکـتې کـول	حرام
۱۱	الجاز	حـروف مـده لـه مـنځه وړل	حرام
۱۲	تعجيل	دومره چابک تلاوت کول چي له امله يې حروف له منځه ولاړسي	حرام
۱۳	ټمفيش	د حـرکـاتـو نامـعلـومـه اداکول	مکروه
۱۴	ټمزيخ	د تلاوت پـر مهال خـولـه ژوول	مکروه
۱۵	تتميد	د مد آواز د پوزي لوري ته بيول	مکروه
۱۶	ترخص	پـه آواز کــي شــرنــګی کـول	مکروه
۱۷	ترعيد	د مد کولو پر مهال آواز ښـورول	مکروه
۱۸	تتعيد	لهجې توپيرول يعني د يوې لهجې څخه بلي لهجې ته تلل	مکروه
۱۹	تحريز	په وېرجن ډول تلاوت کـول	مکروه
۲۰	ترجيح	د تلاوت کولو پر مهال آواز د پوزي لـوري تـه بـېـول	مکروه
۲۱	وحبه	ډېر چابک تلاوت کول چي قواعدي ترې پاتـه سـي	مکروه
۲۲	همهمه	مخفف توری مشدد کول يا مشدد توری مخفف کول	مکروه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	لينيه	د لينو تورو پرته نور تول حروف نرم ويل	مكروه
۲۴	نفره	د جنگ په څېر تلاوت كول	مكروه
۲۵	عدب	داسي تلاوت كول چي پيل او پای يې نه معلوميږي	مكروه
۲۶	قلقلة	د قلقلې د تورو پرته پر نورو تورو قلقله كول	مكروه
۲۷	زيادت	مد تر خپلي اندازې زياتول	مكروه
۲۸	تطويل	حركتونه تر خپلي اندازې زيات كشول	مكروه
۲۹	نقص	په نا معلوم ډول حركات اداكول	مكروه
۳۰	تخليت	د يوه حرف ځخه بل حرف ته ميل كول	مكروه

(غوره لهجې)

۱:- ترتيل التلاوت : منځ مهالی تلاوت كول چي نه ډېر چابک وي او نه ډېر كرار وي .

۲:- تجويد التلاوت: چي هر حرف د خپلو مخرجونو او صفتونو سره مل اداكوی .

۳:- تبين التلاوت: چي اورېدونكي ته په تلاوت كي د تجويد قاعدې شيي .

۴:- ترسيل التلاوت: په داسي بڼه تلاوت كوي چي حروف ټول په خپلو مخرجونو كي ادا كوي او د صفتونو رعايت يې كوي - - د لحن ځخه ځان ژغوري .

۵:- تحسين التلاوت: حروف په خپلو مخرجونو كي ادا كوي د آواز د ښكلا سره مل يې د صفتونو رعايت هم كوي .

٦:- توقير التلاوت: د مخرجونو او صفتونو د رعايت ترڅنګ يې قراني عزت هم په زړه كي وي .

تمت بالخير

ستاسو د دعاء په هيله

قاري احمد ياسير ((لودين))

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library